

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA MANAGEMENT KOPER

Zaključna projektna naloga

VLOGA REVIZIJE PRI ODKRIVANJU
PREVAR IN NAPAK V RAČUNOVODSKIH
IZKAZIH

Biljana Perazzetta

Koper, 2008

Mentor: doc. dr. Tatjana Horvat

POVZETEK

Računovodski izkazi omogočajo spoznavanje uspešnosti, učinkovitosti in varnosti poslovanja podjetja. Revidiranje računovodskih izkazov je zbiranje dokazov o poštenosti poslovanja podjetja o katerem nato revizor poda mnenje v pisni obliki. Uporabniki računovodskih izkazov se zanašajo na podatke pridobljene iz poročil računovodskih izkazov, saj jih obravnavajo kot informacije, na katere opirajo svoje poslovne odločitve. Revizor ni zgolj ocenjevalec ampak tudi svetovalec. Ali bo naročnik imel korist od revizije, pa je odvisno od zavedanja naročnika o pomenu revizije in revizorjeve nasvete udejanjil, razen če je ravno revizor tisti, ki lastniku svetuje, kako naj zakrije določene napake in s takim dejanjem oškoduje upnike.

Ključne besede: računovodski izkazi, uporabniki računovodskih izkazov, revidiranje, prevare, utaje, napake

SUMMARY

The accounting statements are making possible realizing successfulness, efficiency and safety of a company business. Revising of accounting statements is gathering evidences about honesty of business of the company on which then auditor passes an opinion in written shape. Users of accounting statements, count on data gained from reports of accounting statements, because they treat them like informations, on which lean of own business decision. Auditor is not only a valuer but also a consultant. The profit for the client from audit is dependent from how the client realizes the meaning of audit and uses the auditor's advices, unless the auditor is the one that advises the owner how to cover appointed mistakes and impairs creditors with such action.

Key words: accounting statements, users of accounting statements, revising, deceptions, concealments, mistakes

UDK: 657.6(043.2)

VSEBINA

1	Uvod	1
2	Opredelitev pojmov s kratko predstavitvijo	3
2.1	Kaj so računovodski izkazi	3
2.1.1	Bilanca stanja	4
2.1.2	Izkaz poslovnega izida	4
2.1.3	Izkaz denarnega toka	6
2.1.4	Izkaz gibanja kapitala	8
2.2	Kaj je revizija oz. revidiranje	10
2.3	Kaj je revidiranje računovodskih izkazov	11
2.4	Kdo je revizor	11
2.5	Uporabniki računovodskih izkazov	11
2.5.1	Kdo so uporabniki računovodskih izkazov	12
2.6	Zakaj revidiramo računovodske izkaze in kakšne koristi to prinaša	12
2.6.1	Razlogi za opravljanje revizije	13
2.6.2	Koristi opravljanja revizije	14
2.7	Razlaga prevare in napake	14
2.7.1	Prevara	14
2.7.2	Napaka	15
3	Napake in prevare v računovodskih izkazih	17
3.1	Značilnosti prevar in napak	17
3.1.1	Prevarantsko računovodsko poročanje	17
3.1.2	Poneverba sredstev	18
4	Najpogostejše prevare in napake v računovodskih izkazih	21
4.1	Predčasno prikazovanje prihodkov	23
4.1.1	Odpošiljanje blaga, preden je bila kupoprodajna pogodba sklenjena	23
4.1.2	Prikaz prihodkov, ko še obstajajo pomembne negotovosti	23
4.1.3	Prikaz prihodkov, ko storitev še ni bila opravljena	24
4.2	Prikazovanje lažnih prihodkov	24
4.2.1	Prikazovanje prihodkov in konsignacijska prodaja	24
4.2.2	Prikazovanje prejetega bančnega posojila kot prihodka iz poslovanja	25
4.2.3	Prikazovanje prihodkov od prodaje osnovnih sredstev kot prihodkov iz poslovanja	25
4.2.4	Pripoznavanje prihodkov od prodaje med povezanimi pravnimi osebami	25
4.2.5	Lažne ocene v vmesnih računovodskih poročilih	25
4.3	Povečanje prihodkov iz enkratnih virov	25

4.3.1	Povečanje prihodkov s prodajo precenjenih osnovnih sredstev	26
4.3.2	Prikazovanje prihodkov od prodaje osnovnih sredstev kot rezultat znižanja operativnih sredstev	26
4.3.3	Prikrivanje sprememb v strukturi prihodkov	26
4.3.4	Prikazovanje običajnih poslovnih stroškov kot sredstev	27
4.3.5	Opustitev odpisovanja sredstev brez vrednosti	27
4.3.6	Prepočasno oziroma nepravilno amortiziranje sredstev	27
4.4	Nezapisane ali prikrite obveznosti	27
4.5	Odlaganje trenutnih prihodkov na poznejše obdobje	27
4.6	Odlaganje bodočih odhodkov na tekoče obdobje	28
4.7	Davčne prevare v računovodskih izkazih.....	28
4.7.1	Splošna metoda davčnih ponaredb in prevar	28
4.7.2	Pravne metode ponaredb.....	29
4.7.3	Knjigovodske metode ponaredb	29
4.7.4	Vsebinska napaka.....	30
4.8	Metoda davčne utaje.....	31
4.8.1	Metode zmanjševanja prihodkov	31
4.8.2	Metode povečanja odhodkov	32
4.8.3	Sredstva.....	34
4.8.4	Obveznosti do virov sredstev.....	34
4.9	Lažni stečaj.....	35
4.9.1	Odgovornost gospodarske družbe za kaznivo dejanje lažnega stečaja.....	36
4.9.2	Možnosti upnikov, ko dolžnik zaide v stečaj zaradi kaznivega dejanja	37
4.10	Povzročitev stečaja z nevestnim gospodarjenjem	37
4.11	Oškodovanje upnikov.....	39
5	Primer možnosti prevar in napak v računovodskih izkazih izbranega podjetja	41
5.1	Kratka predstavitev izbranega podjetja	41
5.2	Vzroki za propad Parmalata	43
5.3	Propad Parmalata.....	45
5.4	Posledice in nauki.....	47
5.4.1	Nauki.....	49
5.5	Predlogi za preprečitev nastanka prevar in napak	49
6	Sklep.....	51
	Literatura	53
	Viri	53

TABELE

Tabela 5.1 Število Parmalatovih tovarn in zaposlenih po geografskih področjih.....	42
--	----

1 UVOD

V državi, v kateri se družbe vedno bolj razvijajo in kjer se potreba po novih investicijah iz dneva v dan veča, se podjetja odločajo za izdelavo poročil letnih računovodskih izkazov. Obstajajo tudi podjetja, pri katerih je izdelava letnih računovodskih izkazov določena z zakonom, tako je na primer v banki.

Računovodski izkazi imajo za podjetje zelo pomembno vlogo, saj se na njihovi podlagi ugotavlja transparentnost podjetja, kar je zelo pomembno za pridobitev kupcev, dobaviteljev ter investitorjev. Obenem pa tudi poslovni partnerji in lastniki na podlagi računovodskih izkazov ugotavljajo pravilnost in poštenost poslovanja podjetja v preteklem poslovnem ali koledarskem letu. Lahko pa prihaja tudi do izdelave oporečnih oziroma nepoštenih poročil računovodskih izkazov. Podjetja, ki se odločajo za izdelavo nepoštenih računovodskih izkazov, to storijo zaradi velike potrebe po investitorjevih sredstvih.

Računovodske izkaze sestavljajo bilanca stanja, izkazi poslovnega izida, gibanja kapitala, denarnega toka in pojasnil računovodskih izkazov. Računovodske izkaze sestavljajo pretekli poslovni dogodki, prek katerih lahko razberemo poslovanje družbe v preteklem letu. Namenjeni so zunanjim in notranjim uporabnikom. Preden pa uporabniki računovodske izkaze prejmejo, jih mora revizor pregledati zaradi morebitnih napak, napačnih navedb ali prevar.

V diplomski nalogi bom opredelila prevare in napake, ugotavljala, kakšne so njihove značilnosti, kje se največkrat pojavljajo ter kako preprečiti možnost njihovega nastajanja. Vse skupaj bom skušala prikazati na praktičnem primeru podjetja.

2 OPREDELITEV POJMOV S KRATKO PREDSTAVITVIJO

2.1 Kaj so računovodski izkazi

Podjetja sestavljajo računovodska poročila ali računovodske izkaze na podlagi zapisov v poslovnih knjigah, in sicer najkasneje ob koncu obračunskega obdobja oziroma ob koncu poslovnega leta. Računovodski izkazi morajo biti dopolnjeni s pojasnili oziroma razkritji, ki pojasnjujejo posamezne gospodarske kategorije, ki jih obravnavani računovodski izkaz prikazuje.

Računovodska poročila oziroma računovodski izkazi so sestavni del letnih poročil podjetij, katerih vsebino predpisujejo *Zakon o gospodarskih družbah* ter *Slovenski računovodski standardi* (2002). Taki računovodski izkazi so namenjeni zunanjim uporabnikom.

Računovodska oziroma knjigovodska poročila, namenjena notranjim uporabnikom, podjetja zelo pogosto sestavljajo tudi med poslovnim letom. Njihov namen je ugotoviti spremembe oziroma stanje posameznih gospodarskih kategorij. Na njihovi podlagi se izvajajo tudi morebitni korekcijski ukrepi. Poročila, namenjena notranjim uporabnikom, je mogoče sestaviti tudi za del podjetja (npr. za posamezno organizacijsko enoto ali celo za posamezen posel oziroma projekt). Knjigovodska poročila so obračunska poročila, saj so sestavljena na podlagi nastalih preteklih poslovnih dogodkov.

Z izrazom računovodski izkazi označujemo izkaze, ki jih pripravi računovodska služba in vsebujejo računovodske podatke v strogo formalizirani obliki. Mednje štejemo bilanco stanja, izkaz poslovnega izida, izkaz finančnega izida, izkaz gibanja kapitala ter pojasnila k računovodskim izkazom. Če govorimo o letnih računovodskih izkazih, mislimo na tiste, ki so sestavljeni po končanem koledarskem ali poslovnem letu in podajajo statistično opredeljene ekonomske kategorije ob koncu tega leta ter dinamično opredeljene ekonomske kategorije v tem letu (Turk 2000, 1).

»Navadno se tudi z računovodskimi izkazi razumejo bilanca stanja, izkazi poslovnega izida, izkazi denarnega toka, izkaz gibanja kapitala ter pojasnila teh računovodskih izkazov. Če izhajamo iz vsebine oziroma sestavnih delov računovodskih izkazov, lahko sklepamo, da omogočajo spoznavanje dveh temeljnih sodil uspešnega poslovanja, to je varnosti poslovanja (plačilne sposobnosti, finančne usklajenosti in zadolženosti) in uspešnosti ali učinkovitosti. [...] Računovodski izkazi podjetja in iz njih izpeljane informacije se uporabljajo za spoznavanje lastnih prednosti in slabosti pri načrtovanju prihodnjega delovanja podjetja. [...] Računovodski izkazi zajemajo informacije, ki so potrebne na najvišji ravni poslovanja pri sprejemanju najpomembnejših in pogosto nepopravljivih strateških odločitev ali odločitev z veliko časovno razsežnostjo. [...] Ustrezna kakovostna znamenja računovodskih izkazov so informacije, ki morajo biti iz računovodskih izkazov ustrezne in pravočasne ter

omogočati predvidevanje in popravljanje potekajočih procesov.« (Tušek, Revizor, št. 4–5/03, 46)

2.1.1 Bilanca stanja

Bilanca stanja je statičen računovodski izkaz, ki prikazuje višino sredstev in višino obveznosti do virov sredstev na določen dan. Prikazuje strukturo premoženja, s katerim podjetje razpolaga v določenem trenutku; prikazana je na aktivni strani bilance stanja. V premoženje podjetja sodijo stvari, pravice in denar. Pasivna stran bilance stanja prikazuje strukturo obveznosti do virov sredstev oziroma strukturo finančnih virov podjetja. Do finančnih virov ima podjetje obveznosti, ki se razlikujejo glede na posamezen vir. Obveznosti do lastnikov odraža kapital. Praviloma pri kapitalu nimamo roka zapadlosti oziroma je obveznost časovno neomejena, kar pa ne pomeni, da obveznost podjetja do lastnika ne obstaja. Izraža se preko ohranjanja in povečevanja realne vrednosti vložkov v podjetje. Druge obveznosti do virov sredstev lahko označimo tudi kot dolg, kar pomeni, da poznamo rok zapadlosti obveznosti (obveznosti do dobaviteljev, obveznosti do zaposlencev, obveznosti do države, obveznosti iz posojil in podobno). Pri nekaterih vrstah dolga pa je opredeljeno časovno obdobje, v katerem se pričakuje nastanek obveznosti (npr. dolgoročne in kratkoročne pasivne časovne razmejitev). Rečemo lahko, da bilanca stanja podaja informacije o višini in strukturi sredstev na določen dan ter o višini in strukturi obveznosti do virov sredstev na določen dan oziroma, z drugimi besedami, o finančnem položaju podjetja v trenutku, ko je bila izdelana (Bergant idr. 2005, 123–124).

Bilanca stanja je kumulativni računovodski izkaz. Končna bilanca stanja obračunskega obdobja (npr. 31. 12. 2007) je hkrati začetna bilanca stanja naslednjega obračunskega obdobja (v tem primeru 1. 1. 2008).

Pojasnila oziroma razkritja k bilanci stanja pojasnjujejo posamezne postavke sredstev in obveznosti do virov sredstev.

Postavke v bilanci stanja so razporejene po načelu likvidnosti oziroma po načelu zapadlosti. Najbolj likvidno sredstvo je dobroimetje pri bankah in gotovina. Ko se gibljemo po aktivni bilanci stanja navzdol, se likvidnost postavk povečuje.

2.1.2 Izkaz poslovnega izida

Izkaz poslovnega izida je dinamičen računovodski izkaz, ki je sestavljen za obračunsko obdobje. Za potrebe zunanjega poročanja je treba sestaviti letni izkaz poslovnega izida, ki zajema obdobje poslovnega leta. Prikazuje prihodke in odhodke obravnavanega obdobja ter ustvarjen poslovni izid. *Slovenski računovodski standardi* obravnavajo zapis prihodkov in odhodkov ter ugotovitev poslovnega izida v zaporedni obliki, torej v obliki izkaza in ne bilance.

Izkaz poslovnega izida ni kumulativni računovodski izkaz, saj prikazuje le prihodke in odhodke obravnavanega obdobja. Razlika med prihodki in odhodki obdobja je poslovni izid, to je dobiček ali izguba. Prihodnje poslovno leto se prične ponovno ugotavljati prihodke in odhodke – kar pomeni, da imamo 1. 1. 20xy prihodke v višini 0 EUR in odhodke ravno tako v višini 0 EUR.

Prihodkov, odhodkov in dobička ne smemo zamenjevati z denarnimi tokovi – prejemki, izdatki in stanjem denarja v določenem trenutku. Kot je že navedeno, *Slovenski računovodski standardi* narekujejo evidentiranje poslovnih dogodkov v trenutku nastanka poslovnega dogodka. To pomeni, da na primer prihodke od prodaje evidentiramo v trenutku izdaje računa kupcu. Prejemek iz tega naslova, torej plačilo kupca, pa povzroči povečanje denarnih sredstev oziroma prejemek. Tudi odhodke, povezane s prodanimi količinami ugotavljamo v trenutku prodaje izdelkov kupcu. Pojavi se zmanjšanje zalog gotovih izdelkov, kar povzroči povečanje odhodkov. Do zmanjšanja denarnih sredstev pa pride ob plačilu surovin in materiala, potrebnega za izdelavo prodanih izdelkov, ob izplačilu plač zaposlencem v obdobju izdelave prodanih izdelkov ter plačilu storitev, ki so bile opravljene v času proizvodnje prodanih izdelkov. Iz navedenega je razvidna povezava med denarnimi in poslovno Izidnimi tokovi, pa tudi da jih ni mogoče enačiti in da prihaja do časovnega zamika nastanka enih in drugih. Ravno tako ni mogoče enačiti dobička z denarnim tokom. Na dolgi rok izraža nastali dobiček uspešno poslovanje podjetja ter se izenači z denarnim tokom, medtem ko so razlike med njima v kratkem roku precejšnje. Pogosto srečamo podjetja, ki so uspešna in ustvarjajo dobiček, vendar pa se zaradi različnih razlogov pojavijo težave s plačilno sposobnostjo, kar pomeni, da so nastopile težave pri preoblikovanju terjatev v denar (običajno prihaja od neplačil zapadlih terjatev do kupcev).

Izkaz poslovnega izida torej ponuja informacijo o uspešnosti podjetja v smislu oplemenitvenja vloženih dejavnikov in ustvarjanja razlike med ustvarjenimi prihodki in za to žrtvovanimi vrednostmi – odhodki.

Obstaja tesna povezava med bilanco stanja in izkazom poslovnega izida. Poslovni izid, ki je ugotovljen v izkazu poslovnega izida, povečuje (v primeru ugotovljenega dobička) oziroma zmanjšuje (v primeru izgube) kapital oziroma skladno z delitvijo bilančnega dobička vpliva na stanje posamezne postavke kapitala v bilanci stanja.

Čisti dobiček poslovnega leta, ki je ugotovljen v izkazu poslovnega izida, uprava razpredi po vrstnem redu, ki ga določa *Zakon o gospodarskih družbah (ZGD)*. Razporeditev se opravi že pri sestavi letnega poročila, in sicer ga je potrebno razporediti za (*ZGD*, 60. člen):

- kritje prenesene izgube,
- oblikovanje zakonskih rezerv,
- oblikovanje rezerv za lastne deleže,

- oblikovanje statutarnih rezerv ter
- oblikovanje drugih rezerv.

2.1.3 Izkaz denarnega toka

Denarni tok je pojem, ki ga lahko zelo različno razumemo, saj v literaturi najdemo zanj različne pomene.

1. Denarni tok (*cash flow*) se včasih obravnava v smislu denarnih prejemkov (*receipts*) in izdatkov (*payments, disbursements*). V tem smislu pogosto zasledimo tudi izraze »*flow of cash*«, »*cash inflow and outflow*« ter »*cash budget*«. To pomeni, da v teh primerih »*cash flow*« predstavlja denarne tokove v okviru izkaza denarnih tokov po neposredni metodi, v povezavi z načrtovanjem pa pomeni kratkoročno načrtovanje prejemkov in izdatkov.
2. Denarni tok v primeru načrtovanja naložb predstavlja vrednost pričakovanih koristi in stroškov v obliki denarnih prihrankov ali pa v obliki razlike med prejetimi in vloženimi denarnimi sredstvi v določenem obdobju. Zato ga srečamo tudi kot »*investment cash flow*« ali pa »*incremental*« oziroma »*project cash flow*« (Brigham 1999, 242 in 244), obravnavajo pa ga tudi kot »*net cash flow*« (Brigham 1999, 86). Običajno je izračunan kot čisti dobiček, povečan za amortizacijo in druge nedenarne odhodke (na primer dolgoročne rezervacije). Logika tega toka upošteva vidik vlagatelja, za katerega je pomembna sposobnost naložbe za vračilo vloženih sredstev. Soznačnica denarnega toka v tem primeru je *cash earnings*, ki po neposredni metodi predstavlja razliko med prejemki iz prihodkov (*cash revenues*) in izdatki iz odhodkov (*cash expenses*) v opazovanem obdobju (Turk et al. 1999, 478). Slednji seveda ne vključujejo amortizacije. V slovenščini ga zasledimo kot investicijski denarni tok ali denarni tok iz investicije, lahko pa tudi kot čisti denarni tok.
3. Na poseben način je opredeljen denarni tok pri vrednotenju lastniškega kapitala podjetij. Vrednotenje po metodi diskontiranja prihodnjih donosov načelno temelji na naslednji relaciji:

$$\begin{aligned} \text{Lastniški kapital} &= \\ &\text{sedanja vrednost prihodnjega čistega denarnega toka - dolgovi} \end{aligned}$$

Iz zgornje enačbe sledi, da je pri vrednotenju treba oceniti razpoložljivi denar, ki pripada tako lastnikom kot tudi upnikom. Zato je pri izračunu bodočega čistega denarnega toka čisti dobiček povečan ne samo za amortizacijo, temveč tudi za obresti (zmanjšane za ustrezni davek na dobiček), zmanjšan pa je za potrebne zneske dolgoročnih naložb in v potrebnem obratni kapital. Kot tak je vir, iz katerega bodo izplačani lastniki in posojilodajalci.

4. Pogosto zasledimo tudi izraz »*free cash flow*« (Brigham 1999, 110) ali »*discretionary cash flow*«. Poslovenili bi ga lahko kot prosti ali razpoložljivi denarni tok. Opredeljen je s čistim dobičkom, povečanim za amortizacijo ter zmanjšanim za investicije in potrebnim obratnim kapitalom za zagotavljanje delujočega podjetja. Gre za denarni tok, ki je dejansko razpoložljiv za investitorje. Vsebinsko gledano razpoložljivi denarni tok kaže na določeno »finančno elastičnost« (*financial flexibility*), saj je na razpolago za različna plačila, kot so odkup lastnih delnic, izplačilo dividend, nakup podjetij ali deležev, povečanje naložb ali financiranje razvoja.

Pogosto je denarni tok obravnavan kot dobiček z dinamičnega vidika (*cash basis net income*). Gre za to, da je dobiček, izračunan v izkazu uspeha, statičen (*accrual basis*). V resničnem poslovanju pa gre za časovno dinamično kategorijo, saj je izredno pomembno, kako se med poslovanjem ustvarjeni dobiček sproti uporablja in koliko prispeva k plačilni sposobnosti podjetja. Očitno je namreč, da lahko podjetju kljub visoko rentabilnemu poslovanju zmanjka gotovine in zapade v probleme poslovnega obstoja zaradi tekoče plačilne nesposobnosti. Tako opredeljeni čisti denarni tok lahko zasledimo kot »operating cash flow« (Brigham 1999, 136) oziroma čisti denarni tok iz poslovanja, ki je izid izključno pritokov in odtokov iz poslovanja, ne vključuje torej pritokov in odtokov iz investiranja in financiranja. Njegov izračun na ravni podjetja po mnenju nekaterih avtorjev (npr.: Kokotec Novak 1996, 28) predstavlja pravzaprav »obseg notranjega financiranja poslovanja podjetja«, od tod tudi pogost izraz »podjetniški denarni tok«. Nedvomno je izrazna moč tako opredeljenega čistega denarnega toka razmeroma visoka, saj nam v določeni meri kaže tudi na »investicijsko sposobnost podjetja iz notranjih virov, sposobnost podjetja za odplačilo posojil in sposobnost podjetja za zagotavljanje plačilne sposobnosti« (Kokotec Novak 1996, 28).¹

Iz naštetih vidikov denarnega toka (točke 1 do 5) je razvidno, da gre za različna orodja oziroma instrumente finančnega odločanja, ki jih lahko razvrstimo v različne vrste odločanja (*financial management*). Denarni tokovi (pod točko 1) spadajo v »*cash management*«, torej zagotavljanje tekoče plačilne sposobnosti, (zato bi ga lahko prevedli kot ravnanje na osnovi denarnih tokov), ostale točke pa predstavljajo dolgoročne vidike. Pomembnost petega vidika je nakazana tudi z dejstvom, da se je razvil v posebno disciplino, pojmovano kot »*cash flow management*«. Informacijsko podpora tej vrsti ravnanja lahko najdemo v zamisli računovodstva denarnih tokov ter v obračunskih in predračunskih modelih obračunavanja denarnih tokov »*cash flow accounting*«.

¹ Še več opredelitev in literature o denarnem toku v Bergant 2004.

2.1.4 Izkaz gibanja kapitala

Izkaz gibanja kapitala je računovodski izkaz, ki prikazuje spremembe posameznih sestavin kapitala za obračunsko obdobje. Podaja natančne informacije o gibanju posameznih sestavin kapitala v tem obdobju. Kapital sodi med obveznosti do virov sredstev in je izkazan na pasivni strani bilance stanja.

V bilanci stanja so navedene naslednje sestavine kapitala:

I. Vpoklicani kapital

1. Osnovni kapital.
2. Nepoklicani kapital (kot odbitna postavka).

II. Kapitalske rezerve

III. Rezerve iz dobička

1. Zakonske rezerve.
2. Rezerve za lastne deleže.
3. Statutarne rezerve.
4. Druge rezerve iz dobička.

IV. Preneseni čisti poslovni izid

1. Preneseni čisti dobiček.
2. Prenesena čista izguba.

V. Čisti poslovni izid poslovnega leta

1. Čisti dobiček poslovnega leta.
2. Čista izguba poslovnega leta.

VI. Prevrednotovalni popravki kapitala

1. Splošni prevrednotovalni popravek kapitala.
2. Posebni prevrednotovalni popravki kapitala.

Izhodišče izkaza gibanja kapitala je začetno stanje posameznih sestavin kapitala v začetni bilanci stanja. V obdobju se začetna stanja spreminjajo zaradi:

- premikov v kapital,
- premikov v kapitalu in
- premikov iz kapitala.

Premiki v kapital pomenijo povečanje posameznih postavk kapitala (istočasno se poveča tudi celotni kapital) oziroma zmanjšanje posameznih sestavin kapitala (zmanjšanje celotnega kapitala). Najpogostejši primeri premikov v kapital so naslednji:

- vpis oziroma povečanje vpoklicanega ali nepoklicanega osnovnega kapitala,
- vpoklic vpisanega osnovnega kapitala,
- vnos dodatnih vplačil kapitala,
- vnos čistega poslovnega izida poslovnega leta,

- vnos zneska splošnega prevrednotenja kapitala,
- vnos zneska posebnih prevrednotenj kapitala,
- druga povečanja sestavin kapitala.

Premiki v kapitalu pomenijo povečanje ene postavke kapitala na račun zmanjšanja druge postavke kapitala. Celotno stanje kapitala po spremembi ostaja nespremenjeno. Premiki v kapitalu so lahko naslednji:

- razporeditev čistega dobička kot sestavine kapitala po sklepu uprave in nadzornega sveta,
- razporeditev čistega dobička za oblikovanje dodatnih rezerv po sklepu skupščine,
- poravnava izgube kot odbitne sestavine kapitala,
- oblikovanje rezerve za lastne deleže iz drugih sestavin kapitala,
- razpustitev rezerv za lastne deleže in razporeditev na druge sestavine kapitala,
- izplačila (obračun) dividend v obliki delnic,
- druge prerazporeditve sestavin kapitala.

Premiki iz kapitala pomenijo zmanjšanje posameznih sestavin kapitala. Celotno stanje kapitala se zmanjša v višini spremembe. Premiki iz kapitala so lahko naslednji:

- izplačilo dividend
- vračilo kapitala,
- uporaba posebnega prevrednotovalnega popravka kapitala (za oslabitev sredstev ali okrepitev dolgov),
- prenos posebnih prevrednotovalnih popravkov kapitala (v poslovne prihodke ali finančne prihodke),
- druge odprave sestavin kapitala.

Končno stanje kapitala, ki je ugotovljeno v izkazu gibanja kapitala na podlagi začetnega stanja in sprememb kapitala v vseh smereh, je enako končnemu stanju kapitala v končni bilanci stanja.

Izkaz gibanja kapitala vsebuje tudi izračun bilančnega dobička obdobja. Bilančni dobiček vrednostno ni enak dobičku, ki je v bilanci stanja naveden kot čisti dobiček/izguba poslovnega leta, temveč v *Zakonu o gospodarskih družbah* pravno opredeljena kategorija.

Metodologija ugotovitve bilančnega dobička je naslednja:

- + čisti dobiček poslovnega leta
- čista izguba poslovnega leta
- + preneseni čisti dobiček
- prenesena čista izguba

- + zmanjšanje kapitalskih rezerv
 - + zmanjšanje rezerv iz dobička
 - povečanje rezerv iz dobička po sklepu uprave (zakonskih rezerv, rezerv za lastne deleže in statutarnih rezerv)
 - povečanje rezerv iz dobička po odločitvi uprave in nadzornega sveta (drugih rezerv iz dobička)
 - = bilančni dobiček
- Bilančni dobiček skupščina razporedi za naslednje namene:

- za delničarje,
- v druge rezerve,
- za prenos v naslednje leto in
- za druge namene.

Delitev bilančnega dobička se opravi ob zasedanju skupščine in ne vpliva na računovodske izkaze leta, za katerega se bilančni dobiček deli (na primer bilančni dobiček leta 2007 se deli na skupščini junija 2008 in se delitev na podlagi sklepa skupščine tudi evidentira v poslovnih knjigah; letni izkazi pa morajo biti sestavljeni do 31. 3. 2007).

2.2 Kaj je revizija oz. revidiranje

Revidiranje ali revizija je vrsta različnih dejavnosti, ki jih izvajamo zato, da dosežemo namen in cilje revidiranja. Revizor mora pred sprejetjem posla točno vedeti, kakšna revizija se od njega pričakuje, in v skladu s tem pripravi tudi načrt revizije. Ta mu omogoča pridobitev zadostnih dokazov in informacij, da lažje poda mnenje o svojih izsledkih.

»Revidiranje je širše opredeljeno kot sistematičen postopek nepristranskega pridobivanja in vrednotenja dokazov v zvezi z uradnimi trditvami o gospodarskem delovanju in dogodkih za ugotavljanje stopnje skladnosti teh uradnih trditev z uveljavljenimi sodili in poročanje o izsledkih zainteresiranim uporabnikom.« (Taylor in Glezen 1996, 32)

Revidiranje lahko opredelimo tudi kot preizkušanje in ocenjevanje računovodskih izkazov, podatkov in metod, uporabljenih pri njihovem sestavljanju, in na podlagi tega dajanje neodvisnega strokovnega mnenja o tem, ali računovodski izkazi v vseh pomembnejših pogledih podajajo resničen in pošten prikaz finančnega stanja in poslovni izid pravne osebe v skladu s slovenskimi računovodskimi standardi.

Z besedo revizija ali revidiranje ponavadi označujemo pregledovanje, ocenjevanje in ugotavljanje skladnosti podatkov o gospodarskem delovanju. Nekateri opozarjajo na razliko med izrazom revizija in revidiranje. Po njihovem mnenju se revidiranje

računovodskih izkazov prične s preizkušanjem knjigovodskih listin in se kasneje osredotoči predvsem na bilanco stanja in izkaz uspeha. Pri takem revidiranju je naloga oblikovati mnenje o resničnosti in poštenosti računovodskih informacij, s katerimi se organizacija želi predstavljati v svojem okolju. Z revizijo računovodskih izkazov pa mislijo na posamezen posel, ki je opravljen v organizaciji po pogodbi z naročnikom. Izraz revidiranje se torej nanaša na proces revidiranja, revizija pa je rezultat tega procesa oz. posamezen sprejet revizijski posel za določeno organizacijo.

2.3 Kaj je revidiranje računovodskih izkazov

Revidiranje računovodskih izkazov je zbiranje dokazov o uradnih trditvah v računovodskih izkazih podjetja in uporabljanje teh dokazov za preverjanje njihove skladnosti s splošno sprejetimi računovodskimi načeli (standardi) ali drugimi splošnimi temelji računovodstva. Na podlagi teh se poda uradna potrditev. Uradna potrditev se v obliki, ki se uporablja pri revidiranju računovodskih izkazov, nanaša na neodvisno in pristojno osebo, ki sporoči mnenje ali sodbo, ali uradne trditve v računovodskih izkazih podjetja v vseh pomembnih pogledih ustrezajo uveljavljenim sodilom. Mnenje ali sodba mora temeljiti na dovolj ustreznih dokazih (Taylor in Glezen 1996, 35–36).

Revidiranje računovodskih izkazov je pregledovanje, pri katerem se ugotavlja, ali so razkritja v skladu z izbranimi sodili, ki so običajno splošno sprejeti računovodski standardi (Guy, Alderman in Winters 1996, 33).

Revidiranje računovodskih izkazov lahko opredelimo tudi kot kasnejše presojanje poštenosti in resničnosti navedb v letni bilanci stanja, v izkazu uspeha, izkazu finančnih tokov in verodostojnost drugih poročil v zaključnem računu podjetja.

2.4 Kdo je revizor

Revizor je fizična oseba, ki je pridobila dovoljenje inštituta za opravljanje nalog revizorja. Pooblaščen revizor je fizična oseba, ki je pridobila dovoljenje inštituta za opravljanje nalog pooblaščenega revizorja (*Zakon o revidiranju (ZRev-1)* 2001, 29. člen).

2.5 Uporabniki računovodskih izkazov

Uporabnike računovodskih izkazov delimo na zunanje in notranje. Med zunanje uporabnike računovodskih izkazov štejemo investitorje, finančne analitike, dajalce kreditov, zaposlene, vlado in javnost. Med notranje uporabnike računovodskih izkazov pa štejemo lastnike in vodstvene delavce.

Uporabniki računovodskih izkazov se zanašajo na podatke, pridobljene iz poročil računovodskih izkazov, saj jih obravnavajo kot informacije, na katere opirajo svoje poslovne odločitve, kot so nakup vrednostnih papirjev poslovnega subjekta, dajanje posojil takšnemu poslovnemu subjektu ipd.

2.5.1 Kdo so uporabniki računovodskih izkazov

Uporabniki računovodskih poročil so tisti, ki imajo pravico do informacij o stanju podjetja.

Skupine uporabnikov revizijskih poročil o opravljeni reviziji poslovanja so (Glasser 1993, 19):

- resnični investitorji: obstoječi in bodoči delničarji,
- analitično svetovalna skupina: finančni analitiki računovodskih informacij,
- kreditodajalci: obstoječi in potencialni ponudniki kratkoročnih in dolgoročnih kreditov,
- zaposleni: obstoječi in bodoči zaposleni ter sindikati, ki uporabljajo računovodske izkaze za določanje denarnih nagrad pri plačah,
- vlada: davčna uprava, ki skrbi za pobiranje davkov,
- javnost: zanima jo varnost prodanih proizvodov, vpliv proizvajalcev na okolje, stalnost števila zaposlenih na območju posameznega podjetja.

Te skupine bodo preverile računovodska poročila z namenom, da bodo določile (Glasser 1993, 19):

- preteklo poslovanje podjetja v primerjavi s pričakovanji,
- najverjetnejše poslovanje v prihodnosti,
- sedanjo in prihodnjo dobičkonosnost in likvidnost sredstev,
- ali ima podjetje možnosti za razvoj,
- ali kupiti ali prodati delnice podjetja,
- višino tekočih in prihodnjih zaslužkov, dividend in cen delnic na trgu,
- ali je verjetno, da bo podjetje postalo predmet prevzema drugega podjetja,
- vrednost stalnih sredstev in tistih, ki imajo podcenjeno vrednost, in
- vrednost likvidnih sredstev in kreditni rang.

Poleg teh zunanjih uporabnikov revizijskega poročila o opravljeni reviziji poslovanja so uporabniki tudi vodstveni delavci v revidiranem podjetju. Revizorjev namen ni zgolj podati mnenje o računovodskih izkazih, ampak naročnika tudi opozoriti na napake, slabosti in prevare ter mu učinkovito svetovati izboljšave. Ker revizor ni zgolj ocenjevalec računovodskih izkazov, ampak vse bolj tudi naročnikov svetovalec, nekateri govorijo o partnerskem odnosu med revidirancem in revizorjem (Kavčič 2000, 117).

2.6 Zakaj revidiramo računovodske izkaze in kakšne koristi to prinaša

Računovodski izkazi se ne revidirajo pri vseh poslovnih subjektih, pač pa le pri tistih, za katere to določa zakon, in za tiste poslovne subjekte, ki želijo revidirati svoje

računovodske izkaze zaradi določenih koristi. Ker pa revizija vedno prinaša tudi stroške, se podjetja navadno ne odločajo zanjo, v kolikor, kot že omenjeno, jih k temu ne zavezuje zakon.

Revidiranje računovodskih izkazov se lahko opravlja tudi pri osebah, ki upravljajo z javnimi sredstvi, vendar ta oblika revizije ni pogosta, opravlja pa jo računovodsko sodišče. Pri teh osebah se revidiranje računovodskih izkazov pogosteje opravlja kot del revidiranja poslovanja.

Treba je vedeti, da računovodske izkaze pripravlja management poslovnega subjekta, ki z njimi dokazuje uspešnost svojega delovanja, s tem pa si lahko pridobi (nove) investitorje k naložbam v poslovni subjekt ali si pri financerjih podaljša rok vračila posojil.

Revidiranje računovodskih izkazov podjetij se opravlja tudi za ugotavljanje morebitnih prevar, tatvin ali napak.

Zakon o gospodarskih družbah (ZGD) (2001) zavezuje k opravljanju revizije podjetja, ki se štejejo za:

- velike² in srednje velike³ družbe,
- majhne družbe⁴, katerih vrednostni papirji kotirajo na borzi, in
- družbe, ki morajo izdelati konsolidirano letno poročilo.

Ker gre samo za revizijo računovodstva podjetja, je bolj kot naročniku revizije namenjena zunanjim uporabnikom računovodskih izkazov.

2.6.1 Razlogi za opravljanje revizije

American Accounting Association (AAA) je izdala publikacijo *A Statement of Basic Auditing Concepts* (stališče o temeljnih zasnovah revidiranja), v kateri opisuje štiri okoliščine, ki povzročajo potrebo po revidiranju:

² Kot velike družbe se štejejo vse družbe, ki niso niti majhne niti srednje velike. V vsakem primeru se kot velike družbe štejejo banke, zavarovalnice in povezane družbe, ki so dolžne predložiti konsolidirane izkaze. To so družbe, ki potrebujejo za svoje delovanje več denarnih sredstev in imajo tako večje število potencialnih investitorjev. Ti potrebujejo za svoje odločanje točne informacije o stanju podjetja. Brez zagotovil bi bilo njihovo investiranje lahko vprašljivo.

³ Povprečno število zaposlenih v letu ne presega 250, čisti prihodki od prodaje v zadnjem poslovnem letu so manjši od 4000 milijonov SIT oziroma so manjši od 16,692 milijonov EUR, vrednost aktive ob koncu poslovnega leta ne presega 2000 milijonov SIT, oziroma 8,346 milijona EUR.

⁴ Povprečno število zaposlenih v letu ne presega 50, čisti prihodki od prodaje v zadnjem poslovnem letu so manjši od 1000 milijonov SIT oziroma so manjši od 4,173 milijonov EUR, vrednost aktive ob koncu poslovnega leta ne presega 500 milijonov SIT oziroma 2,086 milijona EUR.

- spor med pripravljavci informacij in uporabniki, ki so lastniki, upniki ipd., zaradi česar lahko pride do izkrivljenosti podatkov,
- informacije računovodskih izkazov imajo lahko pomembne gospodarske posledice za tistega, ki odloča,
- za pripravo informacij in za preverjanje le-teh, je pogosto potrebno strokovno znanje,
- uporabniki ponavadi ne morejo neposredno presoditi kakovosti informacij.

2.6.2 Koristi opravljanja revizije

Podjetja – tudi tista, za katera to določa zakon – opravljajo revizijo računovodskih izkazov iz različnih razlogov. Najpogostejši razlogi za revizijo so potrebe po naložbeniku oziroma investitorju.

Uporabnik računovodskih izkazov (oseba, ki razmišlja o naložbi v vrednostne papirje nekega podjetja ali želi dati posojilo podjetju itd., torej investitor), stopi do zunanjih revizorjev. Ti so ustrezna strokovna služba, ki poda nepristransko mnenje o poštenosti izkazov nekega podjetja, si priskrbi zanesljive informacije o poštenosti izkazov podjetja ter se na podlagi teh informacij odloči za možnost investicije.

Po teoriji skrbništva ali zastopanja ravnatelj podjetja (lastnikov zastopnik ali skrbnik) poda zahtevo o verodostojnosti, ki jo revizija prispeva k predstavitev računovodskih izkazov, in si s tem utrdi položaj ravnatelja v podjetju in zmanjša nezaupanje v svoje skrbništvo.

Po teoriji motiviranja se že zaradi zavedanja, da bo opravljena revizija, preprečuje neustrezno pripravljane računovodskih izkazov, predstavitve izkazov so bolj usklajene s potrebami njihovih uporabnikov.

2.7 Razlaga prevare in napake

2.7.1 Prevara

Prevara pomeni zavajanje osebe ali ustanove, na podlagi katerega se lahko zasluži več denarja ali pridobi neko blago na nelegalen način. Za prevaro se šteje tudi, kadar ena oseba pretenta druge tako, da jih prepriča v svoje sposobnosti, spretnosti ..., ki pa jih v resnici nima.

Napačna predstavitev pomembnih dejstev z namenom zavesti v zmoto tiste, ki se upravičeno zanašajo na to predstavitev in zaradi tega trpijo škodo, obsega prikrojavanje, ponarejanje, spreminjanje razvidov, prikrivanje ali opuščanje učinkov poslovnih dogodkov, vključevanje neobstojećih poslovnih dogodkov itd.

Prevarantsko računovodsko poročanje je namerno ali lahkomišlno sestavljanje pomembno zavajajočih računovodskih izkazov.

2.7.2 Napaka

Napaka je delovanje ali mnenje, ki je nespametno ali napačno, oziroma je vidik, ki je napačen ali nepopoln.

Za napako gre, ko nekaj nenamerno ni v skladu s kakim pravilom ali resničnostjo; izraža se v razliki med prikazano vrednostjo in dejansko vrednostjo zaradi napačne navedbe ali opustitve navedbe ali razkritja v računovodskih izkazih; razlikuje se od pomote ali zmote.

Napaka je nenamerna napačna navedba ali izpustitev zneskov ali razkritij v računovodskih izkazih.

Napaka nadvrednotenja je napaka, zaradi katere je kaka postavka izkazana z večjim zneskom, kot bi bilo pravilno.

Napaka podvrednotenja je napaka, zaradi katere je kaka postavka izkazana z manjšim zneskom, kot bi bilo pravilno.

Napaka pri opazovanju je napaka zaradi nepopolnosti v načrtovanju in izvajanju opazovanja.

Napaka v ureditvi oz. sistemska napaka je napaka, ki nastane pri delovanju in katere učinek se pri opazovanju večjega števila enot ne izravnava.

3 NAPAKE IN PREVARE V RAČUNOVODSKIH IZKAZIH

Napačne navedbe v računovodskih izkazih lahko izhajajo iz prevare ali iz napake. Odločujoči dejavnik za razlikovanje med prevaro in napako je namernost oz. nenamernost dejanja, ki povzroči napačno navedbo v računovodskih izkazih.

3.1 Značilnosti prevar in napak

Izraz »napaka« se nanaša na nenamerno napačno navedbo v računovodskih izkazih, tudi na opustitev zneska ali razkritja, na primer na:

- napako pri zbiranju ali obdelovanju podatkov, iz katerih so sestavljeni računovodski izkazi,
- napačno računovodsko oceno, ki izhaja iz neupoštevanja ali napačne razlage dejstev,
- napako pri uporabi računovodskih načel, ki se nanašajo na merjenje, pripoznavanje, razvrščanje, predstavljanje ali razkrivanje.

Izraz »prevara« se nanaša na namerno dejanje enega ali več članov posloводства, pristojnih za upravljanje, zaposlenih ali tretjih oseb, da bi z goljufijo pridobili neupravičene ali nezakonite koristi. Čeprav je prevara širok pravni pojem, revizor obravnava prevaro, ki povzroča pomembno napačno navedbo v računovodskih izkazih. Revizorji pravno ne opredeljujejo, ali je dejansko prišlo do prevare. Prevara, ki vključuje enega ali več članov posloводства ali pristojnih za upravljanje, je opredeljena kot »poslovska prevara«, prevara, ki vključuje zgolj zaposlene v organizaciji, pa kot »zaposlenska prevara«. V obeh primerih utegne obstajati skrivni dogovor v organizaciji ali s tretjimi osebami znotraj organizacije.

Za revizorjevo obravnavanje sta pomembni dve vrsti namerno napačnih navedb, in sicer: napačne navedbe zaradi prevarantskega računovodskega poročanja in napačne navedbe zaradi poneverb sredstev (*MSR 240 2006*, 6).

3.1.1 Prevarantsko računovodsko poročanje

V *MSR 240* je zapisano, da prevarantsko računovodsko poročanje obsega namerne napačne navedbe, vključno z opustitvami zneskov ali razkritij v računovodskih izkazih, katerih namen je zavesti uporabnike računovodskih izkazov. Prevarantsko računovodsko poročanje se lahko izvede:

- s prikrojevanjem, prirejanjem (vključno s ponarejanjem) ali spreminjanjem računovodskih evidenc ali podpornih dokumentov, na podlagi katerih so sestavljeni računovodski izkazi,
- z napačnim prikazovanjem ali namerno opustitvijo dogodkov, poslov ali drugih pomembnih informacij v računovodskih izkazih,

- z namerno napačno uporabo računovodskih načel, ki se nanašajo na vrednotenje, razvrščanje, način predstavljanja ali razkrivanje.

Prevarantsko računovodsko poročanje pogosto obsega poslovodsko izogibanje tistim kontrolam, ki bi se sicer utegnile zdeti učinkovite. Prevara se lahko zakrivi s poslovodskim izogibanjem kontrolam z naslednjimi metodami (*MSR 240 2006, 7*):

- z vnašanjem izmišljenih vpisov v dnevnik, zlasti ob koncu obračunskega obdobja, da bi prikrojili poslovne izide ali dosegli kakšne druge cilje,
- z neumestnim prilagajanjem predpostavk in spreminjanjem presoj, uporabljenih pri oceni saldov na kontih,
- z izpuščanjem, predčasnim ali zakasnelim priznavanjem dogodkov in poslov, do katerih je prišlo v obračunskem obdobju, v računovodskih izkazih,
- z zatajitvijo ali prikrivanjem dejstev, ki bi lahko vplivala na zneske v računovodskih izkazih,
- z vključevanjem v zapletene posle, ki so organizirani z namenom, da bi napačno predstavili finančno stanje ali poslovni izid organizacije, in
- s spreminjanjem zapisov in pogojev, ki so povezani s pomembnimi in navadnimi posli.

Prevarantsko računovodsko poročanje je lahko posledica naporov poslovodstva za uravnavanje čistega dobička tako, da bi zavedlo uporabnike računovodskih izkazov z vplivanjem na njihovo dojemanje dosežkov in dobičkonosnosti organizacije. Takšno uravnavanje čistega dobička s strani poslovodstva se lahko začne z neznatnimi dejanji ali neprimernimi prilagoditvami predpostavk in spremembami ocen poslovodstva. Pritiski in spodbude lahko povečajo obseg takih dejanj tako, da povzročijo prevarantsko računovodsko poročanje. Do takšnega pojava lahko pride, kadar zaradi pritiskov po zadovoljevanju tržnih pričakovanj ali želje po maksimiranju na dosežkih zasnovanih nagrad poslovodstvo namerno sprejme stališča, ki vodijo do prevarantskega računovodskega poročanja s pomembno napačnimi navedbami v računovodskih izkazih. V nekaterih drugih organizacijah je lahko za poslovodstvo spodbuda za pomembno zmanjšanje dobička zmanjšanje davka, ali za povečanje dobička, zagotovljeno financiranje s strani banke (*MSR 240 2006, 7–8*).

3.1.2 Poneverba sredstev

MSR 240 navaja, da poneverba sredstev zajema krajo sredstev organizacije, pogosto jo zakrivijo zaposleni v sorazmerno majhnih in nepomembnih zneskih. Lahko pa vključuje tudi poslovodstvo, ki je navadno bolj sposobno prikriti ali zatajiti poneverbe, tako da jih je težko odkriti. Poneverba sredstev se lahko izvede na več načinov, med drugim:

- z utajo prejemkov (na primer s prikritjem unovčenja terjatev ali s preusmeritvijo prejemkov v zvezi s konti odpisanih terjatev na osebne račune pri banki),
- s tatvino opredmetenih sredstev ali intelektualnega premoženja (na primer s tatvino zalog za osebno uporabo ali za prodajo, tatvino odpadkov za preprodajo, s skrivnim dogovorom s tekmeccem za razkrivanje tehnoloških podatkov za plačilo),
- s plačilom organizacije za proizvode in storitve, ki jih ni prejela (na primer s plačili namišljenim prodajalcem, s podkupnino, ki jo plačajo prodajalci nakupnemu referentu organizacije kot povračilo za zvišanje cen, s plačili namišljenim zaposlenim), in
- z uporabo sredstev organizacije za osebno uporabo (na primer z uporabo sredstev organizacije kot varščine za osebno posojilo ali posojilo povezani stranki).

Poneverbo sredstev pogosto spremljajo ponarejene ali zavajajoče vknjižbe ali listine, ki naj bi prikrije, da so sredstva pogrešena ali da so bila zastavljena brez pravilne odobritve.

Prevara vključuje spodbudo ali pritisk za njen nastanek, zaznavo priložnosti zanjo in določeno mero preišljenosti pri ravnanju. Posameznike lahko k poneverjanju sredstev spodbudi na primer preveč potratno življenje. Prevarantsko računovodsko poročanje lahko povzroči tudi pritisk na poslovodstvo, v organizaciji ali zunaj nje, da doseže pričakovani (in morda nestvarni) ciljni dobiček – zlasti, ker so lahko posledice za poslovodstvo znatne, če ne doseže finančnih ciljev. Posameznik lahko zazna priložnost za prevarantsko računovodsko poročanje ali poneverbo sredstev, kadar meni, da se je notranjemu kontroliranju mogoče izogniti, oz. ko pozna kake slabosti notranjega kontroliranja. Posamezniki utegnejo preišljeno narediti prevarantsko dejanje. Nekateri imajo nagnjenje, značaj ali niz etičnih vrednot, ki jim dovoljuje izvesti zavestno in namerno nepošteno dejanje. Celotno sicer pošteni posamezniki lahko zgrešijo poneverbo v okolju, ki izvaja zadosten pritisk nanje (*MSR 240 2006, 8–9*).

4 NAJPOGOSTEJŠE PREVARE IN NAPAKE V RAČUNOVODSKIH IZKAZIH

V različnih razmerah se revizorji srečujejo z različnimi primeri prevar, ki nastanejo v različnih situacijah, na katere vplivajo okoliščine, ki so treh vrst: spodbude ali pritisk, priložnosti in nagnjenje ali premišljeno ravnanje.

Spodbude/pritisk

Kadar govorimo o spodbudah ali pritisku v računovodskem poročanju ali pri poneverjanju sredstev, se revizorji srečujejo z namerno napačnimi navedbami, ki nastanejo zaradi situacij, kot so:

- visoka stopnja konkurence (padajoči dobički),
- visoka ranljivost za hitre spremembe (sprememba tehnologije, zastarelost proizvodov ipd.),
- znatno nižje povpraševanje odjemalcev,
- večanje števila poslovnih neuspehov v panogi in gospodarstvu (poslovne izgube),
- nezmožnost ustvarjanja pozitivnih denarnih tokov iz poslovanja, medtem ko podjetje izkazuje dobiček in njegovo rast,
- pritisk na poslovodstvo glede uresničitve zahtev ali pričakovanj tretjih strank,
- ogroženo finančno stanje poslovodstva zaradi finančnih učinkov organizacije, kot so pomembni finančni interesi, osebna jamstva dolgov organizacije ipd.,
- pritisk na poslovodstvo ali izvršilno osebje za doseg finančnih ciljev,
- osebne finančne težave, ki spravijo poslovodstvo ali zaposlene, ki imajo dostop do gotovine ali drugih sredstev, v situacijo, da poneverijo takšna sredstva, ter
- sovražna razmerja med organizacijo in zaposlenimi.

Priložnosti

Vrsta panoge oziroma vrsta delovanja v organizaciji daje udeležencu priložnosti za prevare. Take priložnosti zasledimo v primeru neučinkovitega nadziranja poslovanja, preveč zapletenega organizacijskega ustroja, velike fluktuacije zaposlenih, neutreznega spremljanja kontrol, nezadostnega notranjega kontroliranja sredstev, nezadostnega razumevanja informacijske tehnologije pri poslovodstvu, nezadostnih kontrol do dostopa do avtomatskih zapisov ipd.

Nagnjenje/premišljeno ravnanje

Med najpogostejše prevare in napake štejemo tudi nagnjenja ali nepremišljena ravnanja poslovodstva v organizaciji, ki nastanejo iz razlogov, kot so:

Najpogostejše prevare in napake v računovodskih izkazih

- neuspešno ali neprimerno sporočanje vrednot ali etičnih standardov organizacije s strani poslovodstva,
- čezmerno sodelovanje neračunovodskega poslovodstva pri izbiri računovodskih usmeritev,
- interes poslovodstva za uporabo neprimernih sredstev za zmanjšanje izkazanega dobička zaradi davčnih razlogov,
- lastnik poslovodnik ne dela razlike med osebnimi posli in posli organizacije,
- ponavljajoči se poskusi poslovodstva, da upraviči komaj sprejemljive ali neprimerne računovodske postopke,
- napeti odnosi med poslovodstvom in sedanjim ali prejšnjim revizorjem,
- neupoštevanje potrebe po spremljanju ali zmanjšanju tveganj, ki se nanašajo na poneverjanje sredstev,
- izogibanje notranjim kontrolam in nezainteresiranost popravljanja pomanjkljivosti v notranjem kontroliranju,
- nezadovoljstvo z organizacijo ali z njenim odnosom do zaposlenega,
- strpnost do tatvine majhnih zneskov.

Renata Habjanec v knjigi *Vloga revizorja pri odkrivanju in preprečevanju prevar v računovodskih izkazih* opisuje okoliščine nastanka prevar in napak tako, da jih razdeli v štiri skupine:

- problem neoporečenosti, sposobnosti in vplivnosti poslovodstva,
- problemi v poslovnem in kontrolnem okolju preučevanega podjetja in neobičajni pritiski v okolju,
- prevare in napake v zvezi z nekaterimi poslovnimi dogodki ter
- revizorjeve težave pri pridobivanju zadostnih revizijskih dokazov.

Ameriški univerzitetni profesor Howard Schilit (2002) pa v svoji knjigi *Financial Shenanigans*, opozarja na sedem večjih skupin, pri katerih je velika možnost nastanka prevar, in sicer:

- predčasno prikazovanje prihodkov,
- prikazovanje lažnih prihodkov,
- povečanje prihodkov iz enkratnih virov,
- odlaganje trenutnih prihodkov na poznejše obdobje,
- nezapisane ali prikrite obveznosti,
- odlaganje trenutnih odhodkov na poznejše obdobje,
- odlaganje bodočih odhodkov na tekoče obdobje.

Iz naštetih skupin profesorja Schilita (2002) je razvidno, da je cilj prvih petih navidezno povečati dobiček poslovnega obdobja, zadnji dve pa sprotne dobičke usmerjata na prihodnja poslovna obdobja.

4.1 Predčasno prikazovanje prihodkov

Lahko bi rekli, da je ta prevara, povezana s prikazovanjem prihodkov, najbolj pogosta. Podjetja, ki poslujejo pošteno, prihodke prikazujejo šele, ko je že prišlo do menjave blaga oziroma ko je ta proces že končan. Prevaro s predčasnim prikazovanjem prihodkov pa storilci lahko izvajajo na več različnih načinov, in sicer:

- odpošiljanje blaga, preden je bila kupoprodajna pogodba sklenjena,
- prikaz prihodkov, ko še obstajajo pomembne negotovosti, in
- prikaz prihodkov, ko storitev še ni bila opravljena.

4.1.1 Odpošiljanje blaga, preden je bila kupoprodajna pogodba sklenjena

V ZDA veljavna računovodska pravila predpisujejo, da mora biti blago predano oziroma poslano in zamenjano bodisi za denar bodisi za drugo blago, preden poslovni sistem prikaže prihodek. Obdobje, ko so takšne vrste prevar najbolj pogoste, je pogosto prav konec poslovnega leta, saj želi podjetje, ko je blago izročeno oziroma poslano veleprodajnim podjetjem, ni pa še plačano, vseeno prikazati prihodek. Takšno ravnanje je še posebej pogosto v ameriški avtomobilski industriji.

Tudi *Slovenski računovodski standardi, SRS 18 – Prihodki (SRS 2006)*, določajo, da se pripoznavanje prihodkov odloži (odloženi prihodki se izkazujejo na kontu pasivnih kratkoročnih časovnih razmejitev), ko za opravljeno storitev ali prodani izdelek ni realno pričakovati, da bodo prihodki plačani. Izkaže se jih šele ob prejemu denarja. Kadar ni dvomov o končnem plačilu, se prihodki v celoti priznajo ob prodaji, tudi če se gotovinsko plačilo opravi na obroke.

4.1.2 Prikaz prihodkov, ko še obstajajo pomembne negotovosti

Podjetja prikazujejo prihodke, čeprav se s poslovnimi partnerji še niso dokončno dogovorili o vseh pomembnih vprašanjih ter razrešili vseh negotovosti. GAAP⁵ zahtevajo, da pred izdajo proizvodov obstaja velika verjetnost, da ti ne bodo vrnjeni in da jih bo kupec plačal.

Neprimerno pa bi bilo izkazovati prihodke, če:

- je verjetno, da kupec ne bo plačal proizvodov,
- je možno, da bo kupec proizvod vrnil,

⁵ GAAP – General Accepted Accounting Standards.

- tveganja in koristi lastništva še niso bili preneseni na kupca.

SRS v sekciji prihodkov zahtevajo, da se prihodki izkazujejo, če:

- prodajalec prenese na kupca vsa tveganja in pravice, ki izhajajo iz lastništva,
- ni večje negotovosti glede prejema plačila,
- ni večje negotovosti glede stroškov, ki se nanašajo na prodane količine oz. opravljene storitve,
- ni večje negotovosti glede možnosti za vračilo prodanih količin.

4.1.3 Prikaz prihodkov, ko storitev še ni bila opravljena

Gre za to, da podjetje dobi plačilo za storitev, ki je še ni opravilo. Plačilo se namreč nanaša na opravljanje storitev v prihodnosti. V ZDA je to značilno predvsem za franšizna podjetja; ta namreč dobijo na začetku poslovanja vnaprejšnje plačilo, ki ga bodo zaslužila šele leta kasneje.

V *SRS 18 – Prihodki* je navedeno, da se v takšnem primeru prihodki pripoznava sorazmerno z dinamiko dokončanosti takšnih storitev. Izpolnjena morata biti dva pogoja: da bo storitev opravljena in plačana ter da ni nobene pomembne negotovosti glede stroškov, ki so ali bodo nastali pri opravljanju storitev.

4.2 Prikazovanje lažnih prihodkov

Podjetja pri tej obliki prevare izkazujejo denar in druga sredstva, ki so jih pridobila iz neprodajnih transakcij, kot prihodke iz poslovanja. Podjetja pri lažnih prihodkih navajajo denar in druga sredstva, ki so jih pridobila bodisi z zamenjavo podobnih sredstev z drugimi podjetji bodisi za denar; v tem primeru prikazujejo kot prihodke kreditiranja dobaviteljev. Te vrste prevar lahko glede na izvajanje razdelimo na pet skupin, in sicer:

- prikazovanje prihodkov in konsignacijska prodaja,
- prikazovanje prejetega bančnega posojila kot prihodka iz poslovanja,
- prikazovanje prihodkov od prodaje osnovnih sredstev kot prihodke iz poslovanja,
- pripoznavanje prihodkov od prodaje med povezanimi pravnimi osebami ter
- lažne ocene v vmesnih računovodskih poročilih.

4.2.1 Prikazovanje prihodkov in konsignacijska prodaja

Podjetje proda blago kupcu na konsignacijo ter prikaže prihodke od prodaje že ob sami predaji blaga v konsignacijo. Značilnost konsignacije je, da je blago vse do trenutka prodaje tretji osebi v lasti proizvajalca oziroma komitenta. Podjetja ponavadi tako dejanje pri revizorjevem pregledu prikrijejo z obojestransko podpisano običajno

prodajno pogodbo, v ozadju pa imajo še aneks, ki modificira pogoje iz prodajne pogodbe.

4.2.2 Prikazovanje prejetega bančnega posojila kot prihodka iz poslovanja

Podjetja v želji povečati prihodke prikažejo prejeta bančno posojilo kot prihodek od prodaje. Bančno posojilo se mora vrniti prvotnemu viru, zato se seveda šteje kot obveznost. Nasprotno pa je prejeti denar od terjatev do kupcev prihodek iz poslovanja.

4.2.3 Prikazovanje prihodkov od prodaje osnovnih sredstev kot prihodkov iz poslovanja

Prodaja osnovnih sredstev ni prihodek iz poslovanja, saj ni rezultat prodaje blaga oz. storitev stranki.

V prvem členu *SRS* beremo, da je treba ob odtujitvi prevrednotenega opredmetenega osnovnega sredstva razliko med njegovo čisto prodajno vrednostjo in zadnjo knjigovodsko vrednostjo popraviti za prevrednotovalni popravek kapitala, ki se nanaša na to opredmeteno osnovno sredstvo. Tako se med prevrednotovalne poslovne prihodke oziroma odhodke prenese razlika (pozitivna ali negativna) med čisto prodajno vrednostjo in prvotno knjigovodsko vrednostjo.

4.2.4 Pripoznavanje prihodkov od prodaje med povezanimi pravnimi osebami

Do umetnega ustvarjanja prihodkov pogosto pride med povezanimi pravnimi osebami. Za pripoznavanje prihodkov je pri pravnih osebah treba zagotoviti neodvisnost transakcij od njihovega pravnega položaja. Prihodke od posameznih poslov je mogoče pripoznati, če bi določena transakcija povzročila enake učinke tudi, če ti osebi ne bi bili povezani. V kolikor tega ni mogoče zagotoviti, je take transakcije treba izločiti, saj ne dajejo prave slike o uspešnosti poslovanja povezanih oseb.

4.2.5 Lažne ocene v vmesnih računovodskih poročilih

Pri pripravi letnih poročil mora vodstvo podjetja oceniti poslovanje podjetja, bodo uporabnosti osnovnih sredstev, vračila, ki jih utegne dobiti od poslovnih partnerjev za prejšnje posle in podobno. Takšne ocene so lahko včasih tudi namenoma nerealne – v primeru, ko želi poslovodstvo prikazati drugačno sliko podjetja, kot je v resnici.

4.3 Povečanje prihodkov iz enkratnih virov

Povečevanje prihodkov s prihodki iz enkratnih virov gotovo razveseli managerje določenega podjetja, investitorjem in posojilodajalcem pa je takšen prikaz v škodo, saj se zanašajo na zavajajoča finančna poročila. Taka poročila običajno prikazujejo stanje skoraj zdravega podjetja, v resnici pa je ravno nasprotno. Schilit (2002) opozori na

primer podjetja Charter Company, ki je leta 1993 prikazalo poslovanje s 50,4 milijona dolarjev dobička, kmalu zatem pa je šlo v stečaj. Iz izkaza omenjenega podjetja je bilo razvidno, da je bila večina prihodkov v zadnjem poslovnem letu izrednih, brez njih bi podjetje poslovalo z veliko izgubo. Podjetja lahko s tovrstnimi izrednimi prihodki izboljšajo svoj izkaz uspeha na naslednje načine:

- povečanje prihodkov s prodajo precenjenih osnovnih sredstev,
- prikazovanje prihodkov od prodaje osnovnih sredstev kot rezultat znižanja operativnih sredstev, ter
- prikrivanje sprememb v strukturi prihodkov.

4.3.1 Povečanje prihodkov s prodajo precenjenih osnovnih sredstev

Podjetja nekatera osnovna sredstva prodajo nad njihovo knjižno vrednostjo. Posebej pogosto se to zgodi, če prodajo zemljišča, katerih vrednost se je nenadoma bistveno povečala.

4.3.2 Prikazovanje prihodkov od prodaje osnovnih sredstev kot rezultat znižanja operativnih sredstev

Kot sem že omenila, se mora pozitivna razlika od prodaje osnovnih sredstev (SRS 1.30) prikazati neposredno v kapitalu kot presežek iz prevrednotenja. Eden od načinov umetnega napihovanja operativnih prihodkov je prikazovanje prihodkov iz enkratnih virov v zniževanju operativnih stroškov. Računalniški gigant IBM je leta 1991 3,7 milijard dolarjev prihodkov od prodaje posla podjetju AT&T prikazal kot znižanje v postavki splošni in administrativni stroški.

4.3.3 Prikrivanje sprememb v strukturi prihodkov

Podjetja ne prikažejo ločeno zneska prihodkov od poslovanja in izrednih odhodkov. SRS 18 – Prihodki določajo, da morajo podjetja razčlenjevati svoje prihodke na prihodke od poslovanja, prihodke od financiranja in izredne prihodke.

Odlaganje trenutnih odhodkov na poznejše obdobje

Izključitev stroškov iz računovodskih izkazov ni smiselno, saj to pomeni, da bo podjetje zaradi tega plačalo višje davke. Kljub temu pa se ta ukana običajno uporabi takrat, ko podjetje želi narediti vtis na vlagatelje ali posojilodajalce. Gre za enega najpogostejših načinov za »povečanje« dobička v poslovnem obdobju. Znanih je več različnih tehnik za povečanje dobička z izločitvijo stroškov. Vsaka od tehnik doseže cilj nepravilnega prikazovanja poslovnih stroškov kot sredstva namesto stroška:

- prikazovanje običajnih poslovnih stroškov kot sredstva,
- opustitev odpisovanja sredstev brez vrednosti in

- prepočasno oziroma nepravilno amortiziranje sredstev.

4.3.4 Prikazovanje običajnih poslovnih stroškov kot sredstev

Običajni stroški poslovanja, ki prinašajo kratkoročne koristi, so napačno knjiženi med sredstva in se tako v bodočih obdobjih tudi amortizirajo. Stroški, ki so najbolj pogosto neprimerno amortizirani, so stroški trženja, stroški programske opreme, raziskave in razvoj, stroški vzdrževanja in popravil.

4.3.5 Opustitev odpisovanja sredstev brez vrednosti

Odločitev, da osnovno sredstvo v poslovnem procesu ni več primerno za uporabo, marsikdaj ni preprosta. Sredstvo se ne bo amortiziralo in poslovni sistem od njega ne bo imel nikakršne koristi.

4.3.6 Prepočasno oziroma nepravilno amortiziranje sredstev

Ko podjetje uporablja osnovno sredstvo, mora njegovo obrabo prikazovati kot amortizirani znesek. Ta se potem šteje med stroške tistega poslovnega obdobja. Vodilni v podjetju pa si lahko prizadevajo za čim počasnejše odpisovanje vrednosti sredstev, saj tako dlje ohranijo večjo vrednost za primer, če bi jih poslovni sistem prodal. Pri takšni prodaji osnovnega sredstva ima pomembno vlogo tudi njegova tržna vrednost. S počasnejšo amortizacijo pa so manjši tudi odhodki in zato je dobiček podjetja večji.

4.4 Nezapisane ali prikrite obveznosti

Pri zabeleženju obveznosti nekatera podjetja delajo po načelu »čim manj besed, tem bolje«. Taka filozofija podjetja odraža politiko čim manjšega razkritja raznih podatkov, ki sicer ne sodijo v izkaz uspeha, vendar pa se bodo uporabniki čutili ogoljufane, ko bodo zanje izvedeli. Zdelo se jim bo, da bi morali biti z njimi že prej seznanjeni. Takšne utegnejo biti pogodbe o vezanosti zgolj na enega ali določeno število poslovnih partnerjev, morebitne tožbe, ki grozijo podjetju, in podobno.

4.5 Odlaganje trenutnih prihodkov na poznejše obdobje

Cilj te vrste je zmanjšati sedanje prihodke in jih prestaviti na kasnejše obdobje, ko bo potreba po njih večja. To velja predvsem za podjetja, ki so trenutno zelo uspešna in si želijo na ta način zagotoviti rezervo za slabša obdobja, ter za podjetja, ki jih bo prevzelo katero drugo podjetje, in tako prikrivajo prihodke v korist prevzemnika. Eden od primerov podjetij, v katerem so več let prikazovali del ustvarjenega prihodka med rezervami, je tudi Microsoft. Septembra leta 1999 so tako ob nekoliko slabšem rezultatu črpali rezerve, ki so jih prejšnja leta ustvarili prav za take namene. S tem so zgladili vzpone in padce prihodkov v poslovanju, kar v poslovnem svetu ni neobičajno, saj s tem

obdržijo investitorje, ki jim prikažejo solidno in predvidljivo rast dobička. Neodvisni revizor je odgovoren za svojo potrditev, da podatki v računovodskih izkazih podjetja niso neresnični ali zavajajoči, prav tako pa morajo na take stvari biti pozorni tudi investitorji, ki so pravzaprav lastniki podjetja.

4.6 Odlaganje bodočih odhodkov na tekoče obdobje

Ko se podjetja soočajo s finančnimi težavami, managerji podjetij pogosto posežejo v različne računovodske postavke. Ena od možnih prevar je med drugim tudi odložitev bodočih odhodkov na tekoče obdobje. S tem želijo popraviti izkaz uspeha v naslednjem poslovnem obdobju in s tem prikazati poslovanje z dobičkom. Managerji se take prevare poslužujejo še posebej ob zamenjavi vodstva, ko jim za rešitev podjetja iz težav ponujajo bogate opcije. Najprej so na vrsti reorganizacija, odpisi precenjenih osnovnih sredstev in terjatev ter zmanjševanje števila zaposlenih, kar močno poveča odhodke v tekočem obdobju, s tem pa se povečajo tudi dobički v bodočem obdobju.

Tudi slovenska podjetja morajo uporabnike svojih računovodskih izkazov seznanjati z nekaterimi podatki, ki iz samih izkazov morda ne bi bili razvidni. Druga alineja 57. člena *Zakona o gospodarskih družbah* predpisuje, da če računovodsko poročanje po *Zakonu o gospodarskih družbah (ZGD)*, *Slovenskih računovodskih standardih (SRS)* in *Mednarodnem standardu revidiranja (MSR)* ne zadošča za resničen in pošten prikaz premoženja in obveznosti družbe, njenega finančnega položaja ter poslovnega izida, mora priloga k izkazom obsegati ustrezna pojasnila.

Zaradi možnih hudih posledic prevare za investitorje in posojilodajalce, ki se zanašajo na napačno predstavljene informacije o podjetju, predvsem pa za podjetje samo, je treba uvesti čim več ukrepov, da se prevare pravočasno preprečijo.

4.7 Davčne prevare v računovodskih izkazih

4.7.1 Splošna metoda davčnih ponaredb in prevar

Med splošne metode davčne utaje štejemo, ko davčni utajevalec:

- prikrije dejansko stanje ali/in
- knjiži na podlagi izmišljenih poslovnih dogodkov.

Glede na izbrano splošno metodo davčne utaje si davčni utajevalec hkrati določi tudi svojo metodo prevar in ponaredb, in sicer:

- metodo na stopnji priprave na davčno utajo,
- metodo sistemskih napak (tehniko knjiženja) ali nedovoljena knjiženja.

Pri slednji uporablja sredstva ponarejanja pomožne in prikrivajoče narave. Sredstva ponarejanja pomožne narave so vidna od nastajanja prek evidentiranja in

dokumentiranja do knjiženja poslovnih dogodkov. Delimo jih na pravne metode ponaredb in knjigovodske metode ponaredb.

4.7.2 Pravne metode ponaredb

Mednje štejemo navidezno sklenjene posle in navidezne posle (Čokelc 1999, 104–106).

Navidezno sklenjeni posli

Navidezno sklenjene posle delimo na štiri pomembnejše skupine:

- navidezna pogodba o sklenitvi delovnega razmerja: sklene se za ponarejanje stroškov dela. V tem primeru se plača izplačuje domnevemu zaposlenemu (sorodniku), do katerega pa v resnici obveznost ne obstaja. Zaradi progresivne dohodninske obdavčitve se z delitvijo davčnih osnov zmanjšujejo davčne obveznosti.
- Navidezna pogodba o nakupu: sklene se za povečanje odhodkov, da bi se zmanjšala davčna osnova. Med navidezne pogodbe o nakupu uvrščamo pogodbo o nakupu delnic, pogodbo o nakupu nepremičnin, pogodbo za storitve ter posojilno pogodbo (najpogosteje je posojilodajalec lastnik podjetja; to prevaro uporabljajo pri pranju denarja).
- Navidezna licenčna pogodba: gre za navidezen prenos patentov, licenc in drugih pravic z namenom, da se zniža davčna osnova (prenos licence s fizične na pravno osebo).
- Navidezna pogodba o finančnem najemu: obračunavajo se amortizacija in stroški obresti, medtem ko se pri poslovnem najemu izkazujejo samo stroški najema. Če so stroški amortizacije in obresti manjši od stroškov najema, potem poslovni najem izkažemo kot finančnega.

Navidezno poslovanje

Med pravne metode ponaredb sodi tudi navidezno poslovanje. Za navidezno poslovanje štejemo navedbo sedeža podjetja ali kraja opravljanja gospodarske dejavnosti na manj razvitem območju zaradi pridobitve davčnih olajšav. Take prevare lahko zasledimo tudi pri fizičnih osebah, ki se z navideznim prebivališčem v tuji državi z nižjo dohodninsko stopnjo izognejo popolnemu plačilu dohodnine v matični državi.

4.7.3 Knjigovodske metode ponaredb

Sodijo k pripravljalnim delom ponarejanja, pri katerih davčni utajevalec ponareja listine, tako da ustrezajo računovodskim načelom in standardom, oziroma zajema

prihodke in odhodke časovno in stvarno napačno. Pod knjigovodske metode ponaredb štejeemo:

- ponaredbe knjigovodskih listin in
- mehanske ponaredbe.

Ponaredbe knjigovodskih listin

Med ponarejene listine štejeemo vse listine, katerih vsebina je preračunljivo prirejena. Mednje uvrščamo tuje listine, lastne izdelave (ponarejanje nove listine), in stare knjigovodske listine s spremenjenimi časovnimi podatki (uporaba starih listin s prirejenim datumom). S tem dosežemo formalno pravilno knjižba podatkov v napačnih knjigovodskih listinah.

Zneski se ponarejajo na prejetih računih oziroma v knjigovodskih listinah. Tako se pravilna vrednost poslovnega dogodka spremeni z zavestnimi računskimi napakami pri seštevanju, množenju in računskem prenašanju podatkov ter pri ponarejanju zneskov, in sicer z zamenjavanjem števil (na primer 1157 spremenimo v 5117) ali njihovim podaljševanjem oziroma dodajanjem števil (na primer 90 spremenimo v 390 ali 21 spremenimo v 210), in z delnim ali celotnim (največkrat je to uporabljeno pri davčnih utajah).

Mehanske ponaredbe

Pri mehanskih ponaredbah se spreminja vsebina. Primer mehanskih ponaredb so odstranitve izvornih popisnih oziroma drugih listin ter ponaredbe z dodatki, spremembami in izbrisanimi številkami. Mednje uvrščamo napačno zajemanje poslovnih dogodkov, ki se deli na časovno napačno zajemanje in na stvarno napačno zajemanje poslovnih dogodkov.

Če podjetje časovno napačno zajeme poslovne dogodke, pomeni, da je leta 200X prejeta blago in račun za prejeta blago knjižilo šele leta 200X+1. Pri stvarno napačnem zajemanju poslovnih dogodkov pa se poslovni dogodki ne knjižijo oziroma se knjižijo napačno (Čokelc 1999, 106–107).

4.7.4 Vsebinska napaka

Vsebinska napaka je metoda, ki temelji na poljubni knjižbi na kontih uspeha in kontih stanj z namerno zamenjavo obremenitve. Zaradi napake so poslovni dogodki knjiženi tako, da ne vplivajo na poslovni izid (nevtralni učinek) ali pa zmanjšujejo davčno osnovo (zmanjševalni učinek). Med te metode uvrščamo metode, ki so usmerjene na določanje dobička, in metode, ki priznavajo neevidentirana denarna oziroma druga sredstva (črne zaloge).

4.8 Metoda davčne utaje

K metodi davčne utaje štejemo splošne in druge metode ponaredb in prevar pri prihodkih, stroških, odhodkih, sredstvih in virih sredstev za zmanjšanje davčne osnove.

4.8.1 Metode zmanjševanja prihodkov

Med metode zmanjševanja prihodkov štejemo (Čokelc 1999, 108–113): opustitev prijave dejavnosti, odjava poslovanja, ponarejanje listin za uveljavljanje davčne olajšave ter opustitev zajemanja prihodkov.

Opustitev prijave dejavnosti

V primeru, ko davčni zavezanec ne prijavi dejavnosti, ki jo opravlja, prepreči knjiženje prihodkov in s tem onemogoči obdavčenje dejavnosti že od samega začetka poslovanja.

Odjava poslovanja

Kljub temu da s poslovanjem nadaljujemo, ga odjavimo. Z odjavo poslovanja poslovnih dogodkov ne knjižimo in ne plačujemo davkov.

Ponarejanje listin za uveljavljanje davčne olajšave

S ponarejanjem knjigovodskih listin davčni utajevalec dejstva prilagaja zakonskim zahtevam. Za to uporabi navidezne pogodbe, ponarejene listine, napačna knjiženja in drugo. Čim več dokazil zahteva zakonodajalec pri izrabi davčnih olajšav, tem večja je možnost, da bo ponarejena listina odkrita. Zaradi tega se ta metoda v primerjavi z drugimi uporablja zelo redko.

Opustitev zajemanja prihodkov

Davčni utajevalec prihodkov ne zajema, če:

- niso knjiženi (poslovanje brez računov, ki se deli na opustitev fakturiranja ter na delno fakturiranje računov oz. poslovanje na črno, kjer samo ena od strank knjiži posle – kupec ali dobavitelj, ali pa jih ne knjiži nobena od strank – ne kupec ne dobavitelj),
- so knjiženi, vendar se pri določitvi davčne osnove ne upoštevajo (poslovanje z računi temelji na zmanjšanju prihodkov z izknjiževanjem prihodkov – storno knjiženje in/ali vsebinska oziroma sistemska napaka, in s premikom prihodkov na področje, za katero ne velja davčna obveznost – premik na zasebno področje ter premik na tretjo osebo),

- se davčne olajšave upoštevajo ne podlagi izmišljenih predpostavk (nevtralna odprava skritih rezerv z namenom odprave skritih rezerv, ne da bi se povečala davčna osnova).

4.8.2 Metode povečanja odhodkov

Davčna utaja s povečanjem odhodkov obsega metode, ki povečujejo odhodke in zmanjšujejo davčno osnovo. Najpogosteje temeljijo na izmišljenih odhodkih ali odhodkih, ki jih kljub omejitvi z davčnimi predpisi vključujejo med odhodke (Čokelc 1999, 113–117).

Stroški dela

V stroške dela so običajno zajeti navidezni zaposleni, ki v podjetju niso več ali pa sploh niso bili zaposleni. Omejitev plač ali njihova visoka obdavčitev sta osnova za to, da se del zneska plač lastnikov oziroma posloводства prikrito knjiži med stroške.

Drugi stroški dela

Je metoda prikrivanja s knjiženjem osebnih izdatkov, kot so osebni izdatki za dohodnino, prispevki za zdravstveno, življenjsko ali škodno zavarovanje.

Potni stroški in stroški reprezentance

Utaja nastane z uporabo metode ponaredb knjigovodskih listin, na primer z izmišljenimi potnimi stroški, pri katerih se uveljavljajo stroški kilometrin in dnevnic.

Vzdrževanje

Stroške v zvezi z vzdrževanjem delimo na dve skupini, in sicer na *knjiženje stroškov brez ustrezne podlage* (zasebni izdatki kot stroški vzdrževanja podjetja ali knjiženje izmišljenih stroškov vzdrževanja) in *knjiženje stroškov z neupoštevanjem omejitev* (zavestno neupoštevanje računovodskih standardov, izkazovanje stroškov vzdrževanja namesto povečevanja nabavne vrednosti ali zmanjševanja popravka vrednosti osnovnega sredstva, kljub temu da se poveča vrednost sredstev ali podaljša doba uporabnosti).

Stroški reklam in svetovanj

Knjiženje podkupnin, daril oziroma drugih prispevkov podjetja med stroške reklam in svetovanja. Tukaj se pogosto odkrijejo tudi navidezne pogodbe, knjiženi izdatki, ki jih davčni predpisi ne dovoljujejo ipd.

Pravica do uporabe

Najemnine, zakupnine, pravice in licenčnine se nakažejo navidezni družbi ali hčerinskemu podjetju v tujino, da bi se izognili nadzoru domačega davčnega organa (knjiženje stroškov uporabe stvari in pravic na podlagi navidezne pogodbe).

Stroški materiala

- Izmišljeni stroški materiala: povečanje zalog materiala in trgovskega blaga na podlagi ponarejenih listin, samoizdanih računov dobavitelja, ponovno uporabljenih dobaviteljevih starih računov ipd. Uporablja se tudi metoda napačnega računa, na primer večji znesek od dejanskega z namenom zaračunavanja višjih cen od dejanskih. Pojavlja se neupoštevanje popustov, dostavlja se večje količine materiala in blaga, kot se prikaže v poslovnih knjigah.
- Izmišljeni stroški nabave: ponarejanje stroškov po metodi dodatnega povečevanja vrednosti z izmišljenimi računi in z metodo napačnega računa, na primer transport, zavarovanje transporta, pakiranje, carina, kar povečuje nabavno vrednost zalog, ob njihovi porabi pa stroške oziroma odhodke.
- Neknjiženi popust: knjiženje nabavne vrednosti materiala in odobrene reklamacije, kar posledično poviša stroške materiala ali blaga; razlika se ponavadi izravna s prevzemom materiala ali blaga pri dobavitelju in z oblikovanjem črnih zalog.
- Nabava materiala za osebne namene: po tej metodi se osebni izdatki knjižijo kot stroški.

Amortizacija

Metode davčne utaje, ki vplivajo na stroške amortizacije, so lahko:

- *Izmišljen obseg amortizacije*: povečamo jo lahko z obračunom amortizacije razpoložljivih in nerazpoložljivih sredstev, katerih nabavna vrednost je preveč izkazana (npr. večkratna amortizacija istega osnovnega sredstva ali pa amortizacija istega osnovnega sredstva pri več davčnih zavezancih, običajno pri najemu osnovnega sredstva, pri katerem se posestništvo in lastništvo razhajata).
- *Amortizacija po spremenjeni členitvi sredstev*: davčni zavezanec si v tem primeru nezakonito pridobi možnost amortizacije po višjih amortizacijskih stopnjah, npr. da so neamortizljiva sredstva prenesena na bilančne postavke za amortizljiva sredstva in če je osnovno sredstvo prikazano kot amortizljivo sredstvo.

- Amortizacija pred prenosom v uporabo: predčasna amortizacija na podlagi ponarejenega datuma nabave.
- *Izredni odpis*: gre za metodo prilagajanja dejanskih stanj, in sicer se dejansko stanje prilagodi tako, da ponovno ovrednotenje osnovnih sredstev omogoči dodatno amortizacijo zaradi padajočih nabavnih cen.
- *Izmišljena izguba*: ta metoda se lahko uporablja na vseh področjih poslovanja, kjer so možni viri izgube, ki naj bi nastala zaradi nenamenskega skladiščenja, poškodovanih zalog ali zastarelosti, izbora kupcev (posledica je odpis terjatev), pomanjkljivosti pri izbiranju in izvajanju proizvodnih postopkov, ki povzročajo izpad proizvodov (izmet) ipd. Izmišljeno izgubo delimo na izgubo, ki nima gospodarske podlage, osebno izgubo in neustrezno izgubo z davčnega vidika. Izmišljena izguba temelji na navideznih pogodbah in jo glede stopnje verjetnosti izgube lahko delimo tudi na domnevno že nastalo izgubo in domnevno pričakovano izgubo. Izmišljena izguba lahko nastane tudi z uporabo metode premika izgube, ki temelji na zavestnem napačnem knjiženju. Ločimo premik zasebne izgube na podjetje ter premik izgube med podjetji.

4.8.3 Sredstva

Med metode za znižanje davčne osnove štejemo tudi metode s področja sredstev, med katere spada tudi metoda prikrivanja na podlagi popisa sredstev. Popis sredstev je osnova za sestavo letnih računovodskih izkazov. Metode prevar na tem področju delimo na: nenatančen popis količin (oziroma opustitev knjiženja večjih učinkov zaradi spremenjene tehnologije, izločitev navidezno manjvrednega blaga ter izpustitev utajenih sredstev iz popisa) in spremenjeno ovrednotenje sredstev (napačna posamična ter napačna skupna ocenitev).

4.8.4 Obveznosti do virov sredstev

Obveznosti do virov sredstev so pogosto posledica izmišljenih stroškov, odhodkov ali preveč ovrednotenih sredstev, kot so izmišljeni kapital, rezerve, rezervacije ter obveznosti.

Izmišljeni kapital

S kapitalom je zaradi notarsko overjenih listin in vpisov v sodni register težko preračunljivo ravnati.

Izmišljene rezerve

Rezerve so lahko odkrite (vidne kot posebna bilančna postavka) in skrite (niso vidne, zato je namerno in nedopustno oblikovanje, katerih osnova so navidezne pogodbe in ponarejene listine, težko dokazati).

Izmišljene rezervacije

Oblikujejo se kljub odsotnosti davčnopravne podlage (z navideznimi pogodbami). Najbolj pogoste so rezervacije od tretjih oseb (npr. za neobstoječe obveznosti), za jamstva brez pravnih in moralnih obveznosti do tretje osebe, za neobstoječe možne izgube in za neobstoječe stroške (npr. za velika popravila).

Izmišljene obveznosti

Lahko so kratkoročne ali dolgoročne. Najpogostejša protiknjižba je navidezen upnik, s katerim je sklenjena navidezna pogodba. Navidezne obveznosti služijo ponovnemu bilančnemu izkazovanju črnega premoženja (Čokelc 1999, 117–119).

4.9 Lažni stečaj

Lažni stečaj je namerno, navidezno ali dejansko poslabšanje lastnega premoženjskega stanja ali premoženjskega stanja drugega dolžnika, da ne bi plačali nastalih obveznosti. Lažni stečaj nastane, kadar storilec izpolni navedene znake kaznivega dejanja lažnega stečaja: premoženje, ki sodi v stečajno maso, navidezno proda, brezplačno odstopi, odtuji za izredno nizko ceno ali uniči; sklene lažno pogodbo o dolgu ali prizna neresnične terjatve; prikrije, uniči, predrugači ali tako vodi poslovne knjige ali listine, da se iz njih ne more ugotoviti dejansko premoženjsko stanje. Seveda pa stečaj, ki ga povzroči storilec z izvršitvenimi ravnanji, ni lažen. Kot posledica tega kaznivega dejanja se nad dolžnikom kot gospodarskim subjektom izvede stečaj, ki ima za posledico prenehanje dolžnika kot pravne osebe. Stečajni postopek se vodi pred sodiščem, zato stečaj ne more biti lažen, kar pomeni, da izraz »lažni stečaj« ponazarja le dejstvo, da storilec z določenim protipravnim namenom in določenimi izvršitvenimi ravnanji bodisi umetno, navzven, bodisi v nasprotju z realnim stanjem (torej lažno) vzpostavi vsaj enega izmed dveh stečajnih razlogov, ki jih določa ZPPSL⁶. Na podlagi te določbe se stečaj opravi nad dolžnikom, ki je dalj časa plačilno nesposoben ali prezadolžen (ponavadi za gospodarske družbe). O tem se sklepa na podlagi bilance stanja, ki vsebuje podatke o sredstvih in obveznostih do virov sredstev, sodi pa v sistem poslovnih knjig, ki so namenjene sistematičnemu urejanju in beleženju podatkov o vseh

⁶ZPPSL – Zakon o prisilni poravnavi, stečaju in likvidaciji.

poslovnih dogodkih. Kot sem že omenila, je eno od izvršitvenih dejanj lažnega stečaja tudi prikritje, uničenje, predrugačenje ali tako vodenje poslovnih knjig ali listin, da se iz njih ne more ugotoviti dejansko premoženjsko stanje, se pravi, da storilec na primer s popravki v bilanci stanja prikaže prezadolženost dolžnika do te mere, da so izpolnjeni pogoji za izvedbo stečajnega postopka.

4.9.1 Odgovornost gospodarske družbe za kaznivo dejanje lažnega stečaja

Odgovornost gospodarske družbe kot pravne osebe za kaznivo dejanje je vezana na njeno okoriščenje s kaznivim dejanjem ali na naklepno ali malomarno ravnanje njenih vodstvenih ali nadzornih organov.

Natančna razmejitev, kdo konkretno lahko v posamezni kapitalski gospodarski družbi stori izvršitveno dejanje lažnega stečaja – se pravi, kdo lahko proda, podari, odtuji premoženje gospodarske družbe, sklepa pogodbe in priznava terjatve, v čigavi domeni je vodenje poslovnih knjig, čigavo soglasje morda potrebuje za posamezni prani posel in s tem v zvezi, kakšna so razmerja med posameznimi organi v posameznih družbah in tako naprej – je dejansko vprašanje, se pravi stvar konkretnega primera oziroma organizacijske sheme posamezne gospodarske družbe.

Primer družb, kot so osebne družbe, imajo za odgovorne osebe družbenike, ki vodijo posle družbe in imajo skladno z *Zakonom o gospodarskih družbah* pravico in dolžnost opravljati nadzor nad poslovanjem družbe, pravico do obveščanja o poslovanju družbe in pravico do vpogleda v poslovne knjige, listine in dokumentacijo družbe. Ti družbeniki, poleg družbe, odgovarjajo z vsem svojim premoženjem.

V primeru družbe z neomejeno odgovornostjo (v nadaljevanju DNO) se pojavi vprašanje, ali lahko en družbenik kaj takega stori brez vednosti preostalih družbenikov. Ob upoštevanju načela skupnega vodenja poslov ter medsebojnega nadzora je odgovor praviloma negativen. Če družbenik deluje z namenom, da obveznosti družbe ne bi bile plačane, poslabša zgolj svoje premoženjsko stanje (kar lahko stori brez vednosti družbenikov), to dejanje družbe ne bi spravilo v stečaj. Zato je v primeru DNO mnogo bolj realno pričakovati, da se bodo za ta korak odločili vsi družbeniki hkrati ali pa bodo pri tem vsaj sodelovali (sostorilstvo).

Komanditna družba ima lahko samo enega odgovornega družbenika, in sicer komplementarja, ki lahko spravi družbo v »lažni« stečaj, vendar mu morajo do neke mere, zavestno ali pa tudi ne, pomagati komanditisti, in sicer tako, da ne povečajo svojih vložkov v družbo in s tem ne zagotovijo zopet njene solventnosti.

Kapitalska družba ima nekoliko drugačen položaj. Ker v njej ni osebno odgovornih družbenikov, lahko storilci lažnega stečaja teh družb ravnavajo samo z namenom, da ne bi bile plačane obveznosti družbe, v poštev pa pride le dejansko ali navidezno poslabšanje premoženjskega stanja kapitalске gospodarske družbe. Razmejitev za poslabšanje stanja kapitalске družbe ni določljiva oziroma jo določimo po tem, kdo lahko proda, podari,

odtuji premoženje družbe, sklepa pogodbe in priznava terjatve, v čigavi domeni je vodenje poslovnih knjig, čigavo soglasje se morda potrebuje za posamezni pravni posel, oziroma je odvisna od organizacijske sheme posamezne družbe.

4.9.2 Možnosti upnikov, ko dolжник zaide v stečaj zaradi kaznivega dejanja

Zaradi enega ali več izvršitvenih ravnanj, kot so:

- premoženje ali njegov del, ki sodi v stečajno maso, storilec navidezno proda, brezplačno odstopi, odtuji za izredno nizko ceno ali uniči,
- storilec sklene lažno pogodbo o dolgu ali prizna neresnične terjatve,
- storilec prikrije, uniči, predružači ali tako vodi poslovne knjige ali listine, da se iz njih ne more ugotoviti dejansko premoženjsko stanje,

se zoper storilca ali storilce teh ravnanj ter morebiti tudi zoper udeležene pravne osebe lahko začne pregon zaradi kaznivega dejanja lažnega stečaja. Pri tem bo dokazovanje kaznivega dejanja vezano tudi na stečajni postopek, ki bo, kljub temu da je nastanek stečajnega razloga posledica kaznivega dejanja, potekal samostojno in neodvisno od morebitnega kazenskega postopka. Tako se izvede stečajni postopek po vseh pravilih, ki jih zanj določajo stečajni predpisi; dejstvo, da je stečajni razlog nastopil kot posledica kaznivega dejanja, na potek kazenskega postopka nima neposrednega vpliva. Vendar pa lahko to zelo pomaga upnikom pri izpodbijanju pravnih dejanj stečajnega dolžnika. Treba je opozoriti na še eno možnost upnikov, da dosežejo večje poplačilo svojih dolgov, in sicer če je dolжник, na primer gospodarska družba, zašel v stečaj zaradi kaznivega dejanja svojih družbenikov. Ta možnost pride v poštev pri kapitalskih družbah oziroma kadar družbeniki ne odgovarjajo za obveznosti družbe z vsem svojim premoženjem.

Pri osebnih družbah ta inštitut v stečajnem postopku ne pride v poštev, ker gre v stečajno maso osebne družbe poleg vsega njenega premoženja tudi premoženje osebno odgovornega družbenika. Podobno velja za podjetnika posameznika. Z doseženim spregledom pravne osebnosti se dejansko vzpostavi odgovornost družbenikov za dolgove stečajnega dolžnika z vsem njihovim premoženjem, se pravi, da postanejo osebno odgovorni družbeniki, kar pomeni, da gre v stečajno maso tudi njihovo osebno premoženje z izjemo stvari in prejemkov, ki ne morejo biti predmet izvršbe. Tako je teoretično možno, da bodo terjatve upnikov ob zaključku stečajnega postopka poplačane v celoti.

4.10 Povzročitev stečaja z nevestnim gospodarjenjem

Poleg kaznivega dejanja lažnega stečaja obstaja še eno kaznivo dejanje, ki se nanaša neposredno na povzročitev stečaja, in sicer: povzročitev stečaja z nevestnim gospodarjenjem.

Presojanje o tem, ali neka poslovna odločitev izpolnjuje znake kaznivega dejanja povzročitve stečaja z nevestnim gospodarjenjem, mora temeljiti na ugotovitvi, da dolžnik sam ali kdo drug kot plačnik ni zmožen plačila, hkrati pa nesmotrno troši sredstva ali jih odtuja za izredno nizko ceno, se čez mero zadolžuje, prevzema nesorazmerne obveznosti, sklepa ali obnavlja pogodbe z osebami, za katere ve, da niso zmožne plačila, opušča pravočasno uveljavitev terjatev ali kako drugače očitno krši svoje dolžnosti pri upravljanju premoženja ali vodenju gospodarske dejavnosti, kar pripelje do stečaja in velike premoženjske škode za upnike.

Pojem upravljanja družbe je treba ločevati od pojma vodenja poslov oziroma poslovedenja. Pojem upravljanje se v gospodarskem statusnem pravu povezuje z gospodarsko družbo; tako *Zakon o gospodarskih družbah* vsebuje pravila glede upravljanja posamezne vrste gospodarske družbe in določa obseg pravice do udeležbe pri upravljanju družbe v posameznem primeru. To pomeni, da delniško družbo vodi uprava v dobro družbe, samostojno in na lastno odgovornost. Uprava delniške družbe torej zastopa družbo brez omejitev in vodi vse njene posle, kar pomeni, da upravlja družbino premoženje.

V družbi z omejeno odgovornostjo se pravice, ki jih imajo družbeniki pri upravljanju družbe in način njihovega izvrševanja, praviloma določijo z družbeno pogodbo. Določitev upravičenj družbenikov je sicer nujna zaradi razmejitve upravičenj družbenikov, ki jih imajo pri upravljanju družbe, od upravičenj, ki pripadajo poslovodji v zvezi v vodenju družbe. Izraza »upravljanje premoženja« in »vodenje gospodarske dejavnosti« zajemata dejavnosti, ki se jih opredeljuje kot »finančno poslovanje«. To obsega naslednje aktivnosti, ki se izvajajo z namenom zagotavljati pogoje za opravljanje gospodarske dejavnosti:

- zagotavljanje finančnih sredstev,
- upravljanje finančnih sredstev,
- upravljanje virov finančnih sredstev,
- razporejanje virov finančnih sredstev.

Opuščanje teh dolžnosti pomeni kršitev dolžnosti pri upravljanju oziroma vodenju gospodarskega subjekta. To zajema posebej kršitve dolžnosti uprave. Uprava je torej dolžna v vsakem trenutku pravočasno oceniti in poznati finančni položaj podjetja, kar pomeni, da njeni člani vedo, kdaj gospodarski subjekt kot plačnik ni zmožen plačila. Tipičen primer nevestnega gospodarjenja v obliki kršitev dolžnosti pri upravljanju oziroma vodenju gospodarskega subjekta je, če postane podjetje nesposobno pravočasno izpolnjevati zapadle obveznosti. Treba je nemudoma sprejeti ukrepe za zagotovitev likvidnosti in o stanju obvestiti nadzorni svet. Takoj, ko nastopi stanje kratkoročne plačilne nesposobnosti, mora uprava analizirati vzroke za nastop kratkoročne plačilne nesposobnosti in na podlagi analize vzrokov oblikovati ustrezne ukrepe.

4.11 Oškodovanje upnikov

Kaznivo dejanje oškodovanja upnikov lahko uvrstimo med insolvenčna kazniva dejanja, saj je storjeno v okviru gospodarskega subjekta, ki je postal nezmožen plačila, torej nelikviden, insolventen ali prezadolžen. Kaznivo je, da kdor ve, da je sam ali kdo drug kot dolžnik postal nezmožen plačila, z namenom, da bi izigral ali oškodoval upnike, prizna neresnično terjatev, sestavi lažno pogodbo ali s kakšnim drugim goljufivim dejanjem povzroči veliko premoženjsko škodo upnikom.

5 PRIMER MOŽNOSTI PREVAR IN NAPAK V RAČUNOVODSKIH IZKAZIH IZBRANEGA PODJETJA

Po vseh preučenih možnih prevarah in napakah, ki se dogajajo, ne da bi bile odkrite, se lahko vprašamo, kakšen je sploh položaj in vloga revizije in revizorjev pri tem.

Danes se revizorji zavedajo, da se je njihova odgovornost, če ne odkrijejo napak, povečala. Večje prevare, ki jih revizorji niso odkrili, so revizijsko stroko spodbudile k novemu branju standardov revidiranja in razlag primerne skrbnosti. Revizor mora oceniti tveganje, ali lahko napake in nepravilnosti povzročijo pomembno napačno navedbo v računovodskih izkazih. Na podlagi te ocene mora načrtovati revizijo, ki naj bi dala ustrezno jamstvo pri odkrivanju napak in nepravilnosti, pomembnih za računovodske izkaze.

V večini primerov investitorji in zunanji uporabniki za prevare in napake, nastale v podjetjih, obtožujejo revizorje zaradi malomarnosti, zato skušajo revizorji javnost poučiti o razliki med poslovnim in revizijskim neuspehom. Poslovni neuspeh je stečaj zaradi nesposobnosti ravnateljstva, konkurence, nepredvidenih okoliščin in podobnega, medtem ko je revizijski neuspeh izvajanje revizije na način, ki ni skladen s splošno sprejetimi standardi revidiranja. Revizorji trdijo, da so nekatere izgube tretjih strank, ki so domnevne posledice revizijskih neuspehov, dejansko posledice poslovnih neuspehov. Kasnejše odkritje pomembno napačne navedbe v računovodskih izkazih ni dokaz revizorjevega neustreznega načrtovanja, delovanja ali presojanja.

Pogosto beremo o najrazličnejših škandalih, povezanih s stečajnimi postopki, vendar se na ravni obsodilne sodbe še ni ugotovilo nobeno ravnanje, ki bi imelo znake kaznivega dejanja. Zelo malo verjetno pa je, da so vsi stečaji pri nas posledica objektivnih ekonomskih okoliščin, precej bolj je verjetno, da kaznivih dejanj v praksi pristojni organi ne zmorejo prepoznati. Gre za insolvenčna kazniva dejanja, med katera štejemo lažni stečaj, povzročitev stečaja z nevestnim gospodarjenjem ter kaznivo dejanje oškodovanja upnikov.

5.1 Kratka predstavitev izbranega podjetja

Podjetje Parmalat je leta 1961 ustanovil Callisto Tanzi, dedič dinastije trgovcev s hrano, locirane v majhnem mestu Collecchio blizu Parme. Podjetje je bilo zelo uspešno, saj je bilo med prvimi, ki so uporabljali novo švedsko tehnologijo pasteriziranja mleka in TetraPak pakiranja. Parmalat si je s pasteriziranim mlekom v desetih letih pridobil 50 % dvig prodaje. Zaradi dobrih investicij v šestdesetih in sedemdesetih. letih se je podjetje odločilo investirati tudi v Severno Ameriko. Parmalat je leta 1974 investiral v podjetje Mococa, ki je izdelovalo jogurte, odkupil 50 % družbe, dve leti kasneje pa jo je odkupil v celoti.

V sedemdesetih letih so v Parmalatu pričeli z razširitvijo proizvodnje. Začeli so izdelovati jogurte, deset let kasneje pa tudi paradižnikovo omako, kar je pripomoglo k večjemu uspehu. Pričeli so tudi s sponsoriziranjem različnih športov (formula ena, odbojka, nogomet, košarka ...).

Zaradi prevelikega vložka v sponzorstva pa se je podjetje v osemdesetih zadolžilo za 100 milijard. To so opravičili z izdelavo novih izdelkov in podaljšanih rokov plačil. Med letoma 1985 in 1986 se je širitev družbe nadaljevala. V istem obdobju so se zgodile spremembe v zakonu o dvigovanju kreditov, vendar to ni igralo velike vloge za družbo, saj je bil lastnik Tanzi znan tudi po svojih zvezah z nekaterimi zelo pomembnimi ljudmi v svetu politike. Zahvaljujoč zvezam, se je podjetje uspelo izogniti zakonu. Politične zveze naj bi bile tudi glavni vzrok, da je Tanzi v osemdesetih letih stopil na trg radio-televizije. Zaradi slabega poslovanja Tanzijeve televizije, Odeon TV, so jo leta 1989 prodali. Ko je Odeon bankrotiral, je Tanzi jamčil za njegove dolgove. Med preiskavo po propadu Parmalata je postalo jasno, da so denar za dolgove Odeon TV priskrbeli s strani Parmalata. To pa je bil le eden od primerov, ko se je denar Parmalata uporabljal za pokrivanje Tanzijevih dolgov.

Konec osemdesetih let je bil Parmalat velika mednarodna družba v finančnem nemiru. Prek kompleksnih finančnih transakcij je Coloniale, s. r. l., izrabila svoj kontrolni delež pri izbiranju kapitala za Finanziaria Centro Nord, ki je kasneje postala Parmalat Finanziaria. Prek te transakcije je Coloniale obdržal kontrolni delež (cca. 51 %) v Parmalat Finanziaria, ki je precej intenzivno poslovalo v Latinski Ameriki. V letu 1995 je družba ustvarila 2,4 milijarde evrov prometa, leto kasneje pa 2,8 milijarde evrov. Okoli 45 % prometa so ustvarili na trgih Latinske Amerike. Med leti 1990–2002 je tako družba za enkrat povečala svojo prodajo.

Tabela 5.1 Število Parmalatovih tovarn in zaposlenih po geografskih področjih

Geografsko področje	Število tovarn	Število zaposlenih
<i>Evropa:</i> Francija, Nemčija, Italija, Portugalska, Velika Britanija, Romunija, Rusija, Španija, Madžarska	43	7.907
<i>Severna in Srednja Amerika:</i> Kanada, Kuba, Mehika, Nikaragva, Dominikanska republika, ZDA	38	7.315
<i>Južna Amerika:</i> Argentina, Brazilija, Čile, Kolumbija, Ekvador, Paragvaj, Urugvaj, Venezuela	32	15.434
<i>Ostali svet:</i> Avstralija, Botsvana, Kitajska, Mozambik, Južna Afrika, Zambija, Tajska	22	4.957
Skupaj	135	35.613

Vir: Ferrarini in Giudici 2005, 6.

Tanzi je v devetdesetih stopil tudi na turistični trg. Prek mnogih transakcij in prevzemov je turistično podjetje HIT doseglo 550 milijonov evrov prometa, vendar so vseeno pretehtale velike izgube, ki so jih dosegali. Posle je vodila Stefaniya, hči Calista Tanzija.

Ob koncu desetletja se je Parmalat še naprej širil. Med leti 1998–2000 je prevzel okoli 25 podjetij. Ta trend se je nadaljeval tudi na začetku novega tisočletja. Parmalat je nenehno izdajal nove obveznice. Novembra leta 2000 je Standard in Poor's znižal bonitetno oceno na BBB. Zaradi problemov v Južni Ameriki (predvsem v Argentini) in propadu italijanskega prehranskega velikana Ciria so se stroški kapitala za Parmalat povečali. Vendar je družba še vedno sledila isti strategiji, ki je pomenila potrebo po veliki količini gotovine pri prevzemih, ki so jo zadovoljili z izdajo obveznic.

Ob koncu leta 2002 je družbo Parmalat sestavljalo več kot 200 podjetij v petdesetih državah po vsem svetu. Družba Parmalat je bila vodilna na trgu mleka, mlečnih izdelkov in napitkov. Pod svojim okriljem je imela 135 tovarn, v katerih je bilo skupaj skoraj 36.000 zaposlenih (tabela 5.1), skupaj pa je ustvarjala za 7,6 milijarde evrov prometa. Poročilo zadnjega četrletja leta 2002 je pokazalo, da je imel Parmalat za 3,35 milijarde evrov gotovine; sredstva so znašala 10 milijard evrov, obveznosti pa 7,17 milijarde evrov. Med temi obveznostmi je bilo za 1,5 milijarde evrov dolgov obveznic, ki so jih izdali v prek 31 različnih izdajah. V začetku leta 2003 se je Parmalat spet uvrstil na indeks Mib 30, to je indeks 30 največjih italijanskih podjetij v smislu tržne kapitalizacije (Ferrarini in Giudici 2005, 8).

5.2 Vzroki za propad Parmalata

Značilnost Parmalatovih finančnih izkazov je bilo nepošteno izkazovanje tako višine dolga kot gotovine. Parmalatovi finančni izkazi so bili lažni, še vedno pa se ne ve točno, od kdaj. Slabi poslovni rezultati glavne dejavnosti in veliki denarni tokovi, odvedeni v blagajno družine Tanzi, so v povezavi s slabimi poslovnimi rezultati turistične družbe in ostalimi aktivnostmi družine Tanzi (npr. posli v zvezi z nogometom) povzročili ogromne dolgove, ki jih na koncu niso več mogli obvladovati.

V zvezi s samo prevaro so bile tehnične zadeve povsem osnovne. Parmalat je prikrival izgube, precenjeval sredstva ali beležil sredstva, ki sploh niso obstajala, podcenjeval višino dolga in preusmerjal denar družbe k članom družine Tanzi.

Da bi prikrili izgubo, je družba Parmalat uporabljala entitete, ki so bile popolnoma v njeni lasti. Med temi entitetami je bila najpomembnejša Bolat, locirana na Kajmanskih otokih, ki je imela odprt lažni račun pri Bank of America. Terjatve, ki jih niso mogli realizirati, so prenesli iz matičnih podjetij na omenjene entitete, v okviru katerih so skrili njihovo realno vrednost. Organizirali so tudi fiktivna trgovanja in finančne transakcije, s katerimi so kompenzirali izgube ter po drugi strani napihovali sredstva in prihodke (Ferrarini in Giudici 2005, 15).

Glede na to, da je Parmalat v svojih bilancah prikazoval ogromne vsote gotovine, ne bi smel imeti problemov s kratkoročno likvidnostjo. Vendar ni bilo tako. Prvi znaki prevare so se pokazali leta 2003. Decembra tega leta je podjetju zmanjkalo 150 milijonov evrov za izplačilo obveznic. Finančni trgi so se začeli spraševati, zakaj je ta problem nastal, saj je družba v bilanci stanja izkazovala za skoraj štiri milijarde evrov gotovine. Italijani so sporočili, da čakajo na izplačilo svojega 500 milijonov evrov vrednega vložka v investicijski sklad Epicurum, registriranemu na Kajmanskih otokih in ki domnevno nalaga premoženje v nejavna podjetja, ki se ukvarjajo z »zabavo in prostim časom«. Izkazalo se je, da ta denar v resnici ni obstajal. Parmalat je namreč štirikrat letno ponarejal svoje računovodske izkaze, v njih je izkazoval bistveno več gotovine, kot so jo imeli v resnici. V osrčju je bilo pismo, ki naj bi ga izdala Bank of America. To pismo je potrjevalo, da ima Parmalatova podružnica Bonlat depozite v višini skoraj štiri milijarde evrov pri omenjeni banki. Sredi decembra 2003 je Bank of America zatrdila, da je ta dokument ponarejen, kar je pomenilo, da denar v resnici ni nikoli obstajal. Poleg tega je Citigroup za Parmalat odprl in vodil poseben račun Buconero (tj. črna luknja), tako je Parmalat skrival svoje velike dolgove, kar mu je omogočalo nadaljnje zadolževaje. Merrill Lynch je Parmalatu pomagal z zapletenimi instrumenti, ki so še dodatno zamegljevali poslovanje. To je močno zamajalo družbo in kasneje privedlo do njenega propada (Dobson 2004, 7).

Poleg tega je bil Parmalat obtožen tudi manipuliranja s ceno delnice na Milanski borzi. Vrednost delnic družbe je namreč 20. decembra 1999 poskočila za 17 %, potem ko so izdali poročilo, v katerem je bila njihova tovarna v Braziliji ovrednotena na 1,35 milijarde dolarjev, kar je bilo več kot dve tretjini Parmalatove tržne vrednosti. Investitorji pa tega niso vedeli, saj je oceno izvedlo podjetje Deloitte&Tuche 23. julija 1998. Sedemnajst mesecev prej in šest mesecev pred tem, ko je Brazilija devalvirala svojo valuto real.

Parmalat je propadel tudi z vidika korporacijskega upravljanja. V družbi je bil namreč zelo slab odbor direktorjev – skoraj brez zunanjih in neodvisnih direktorjev. V prvem poročilu, ki sega v leto 2001, je razglasil, da so štirje od trinajstih direktorjev neodvisni, vendar ni navedel njihovih imen. Navedli so jih šele kasneje. Leta 2003 je bilo osem izmed trinajstih direktorjev izvršnih direktorjev. To so bili Calisto Tanzi, njegov sin Stefano, brat Giovanni, nečakinja Paola Visconti, Fausto Tonna kot glavni finančni direktor in trije managerji Luciano Del Soldato, Alberto Ferraris in Francesco Giuffredi. Fausto Tonna je bil tudi član tričlanske revizijske komisije. Prestala člana sta bila Francesco Giuffredi in Luciano Silingardi. Med petimi neizvršnimi direktorji so bili trije kvalificirani kot neodvisni nadzorniki. Najpomembnejši je bil Luciano Silingardi. Slednji in Calisto Tanzi sta bila prijatelja se iz šolskih klopi, pred tem pa je bil Silingardi kot finančnik zaposlen pri Parmalatu. Kasneje mu je Tanzi preko svojih političnih zvez zagotovil mesto direktorja banke Cassa di Risparmio di Parma, ki je bila

ena izmed najtesnejših partnerjev Parmalata. Ostala dva neodvisna nadzornika sta bila Paolo Sciume, eden izmed Tanzijevih odvetnikov, in Enrico Barachini, ki je bil član tudi drugih nadzornih svetov, med drugim v dveh podružnicah banke Banca Popolare di Lodi Group, ki je bila prav tako pomemben partner Parmalata (Ferrarini in Giudici 2005, 19).

Situacija glede odbora direktorjev je bila podobna tudi v preteklosti. Jasno je, da neizvršni direktorji nikoli niso nadzorovali managerjev. Postavlja se vprašanje, zakaj. Mogoče je odgovor to, da neodvisni nadzorniki v resnici niso bili neodvisni. Za razumevanje kompleksnosti družbe glede same strukture in financ bi potrebovali veliko dela in časa ter finančnega razumevanja, za kar pa neodvisni nadzorniki niso imeli pravnega motiva. Zato so se pri svojem odločanju ravnali po predlogih Tanzija, ki je bil tudi glavni nadzornik podjetja.

Delovanje odbora direktorjev se je kot negativno pokazalo tudi pri izbiri novega revizorja. Do leta 1999 je bil glavni revizor družbe Parmalat podjetje Grant Thornton. Po italijanskem pravu so revizorji določeni za dobo treh let, to funkcijo pa lahko opravljajo zatem še največ dvakrat. To pomeni, da morajo biti po devetih letih zamenjani. Ko se je bližalo leto 1999, so se Tanzi in njegovi družabniki znašli v težavah, saj so morali najti novega revizorja – novi revizor pa bi lahko odkril pravi namen entitet, ki jih je Parmalat ustanovil v različnih državah. Grant Thornton je sam sodeloval pri ustanovitvi teh entitet, med katerimi je bila najpomembnejša prav Bonlat. Zato je Tanzi določil, da bo Grant Thornton še naprej revizor podružnice na Kajmanskih otokih, hkrati pa je angažiral novega revizorja, in sicer Deloitte&Touche, S. p. a. Odbor direktorjev je bil kriv, saj je vedel, kaj počne Tanzi in da je to nezakonito, vendar je bil preveč odvisen od Parmalata, da bi sploh ukrepal (Ferrarini in Giudicini 2005, 24).

Zlom korporacijskega upravljanja lahko izpeljemo iz naslednjega dejstva: lastnik Tanzi je bil sočasno direktor in glavni nadzornik podjetja, zato ni presenetljivo, da mu nihče ni ugovarjal.

5.3 Propad Parmalata

Kot sem že omenila, je bila značilnost Parmalatovih finančnih izkazov hkratno izkazovanje velikega dolga in gotovine. Politika razkrivanja informacij se je razkrivala z zelo arogantnim odnosom managementa do analitikov, vrednostnih papirjev in investitorjev. Delnica Parmalata ni bila delnica, v katero bi lahko zaupali.

Oktobra 2002 je družba izvedla novo izdajo obveznic v vrednosti 150 milijonov evrov, pri čemer sta zanje jamčila Banca Akros in UBM. Dva meseca kasneje, novembra 2002, je podružnica Parmalat Sopafri (Parmalatova podružnica v Luksenbugu) ponovno izdala obveznice, njihova vrednost je dosegla 200 milijonov dolarjev. Te izdaje obveznic so povzročile zmedenost na trgu. V poročilu za investitorje je UBM 6. decembra 2002 zapisal, da je delnica Parmalat primerna za vlaganje, vendar

dodal naslednje: »V zvezi s problemom refinanciranja dolga sta propad Ciria in nestabilnost v Južni Ameriki povzročila, da je poplačilo dolgov pri razumljivih stroških postalo zelo težko. Povrh tega pa družba ni pokazala nobene namere, da bi z 3,3 milijoni evrov gotovine kaj storili. To zadevo bi bilo treba razčistiti z managementom, ki pa je praktično nedosegljiv.« (Ferrarini in Giudici 2005, 9)

Arogantnost Parmalatovega managementa je bila ponavljajoča se tema v različnih poročilih. Merrill Lynch je za razliko od drugih nastopil bolj odločno. Spremenil je svoje mnenje glede delnice in investitorjem svetoval, naj jo raje prodajo, kot pa kupijo. V poročilu je Merrill Lynch zapisal: »Glavna stvar, ki nam povzroča nejasnost je, zakaj družba Parmalat z majhnimi, a vse bolj kompleksnimi izdajami obveznic zalaga trg, medtem ko se jim gotovina še naprej močno povečuje. Investitorjem zato svetujemo, naj delnico prodajo.« (Ferrarini in Giudici 2005, 9)

Vsi ostali analitiki na videz niso bili zaskrbljeni. Na primer Euromobiliare je o Parmalatu govoril kot o »dolgu pod kontrolo« in v isti sapi branil strategijo družbe. Tudi ostali analitiki so verjeli, da je strategija družbe dobra, čeprav niso imeli prave slike, kako stvar deluje v realnosti, saj jim Parmalat ni zagotovil vseh informacij, pa tudi sama struktura družbe je bila zelo zapletena.

Kljub temu so se analitiki opirali na dejstva, zato je trg postal bolj pazljiv glede govoric o novi izdaji obveznic s strani Parmalata. Zaradi tega se je v obdobju od novembra leta 2002 do februarja 2003 cena delnice znižala za 45 %, družba pa je tudi uradno preklicala novo izdajo obveznic.

6. marca 2003 je Assogestioni, italijanska zveza za upravljanje s sredstvi, pisala pismo Parlamentu, Consobu (italijanski čuvaj nad kapitalskim trgom) in italijanski borzi, v katerem je izrazila zaskrbljenost nad premajhno transparentnostjo družbe. Reakcija na to je bil sestanek, ki ga je organiziral direktor Parmalata Tanzi. Na sestanku je naznanil, da bo družbo zapustil Tonna, njegovo mesto pa bo zavzel Ferraris. Trg je to odločitev ocenil pozitivno in po padcu cene delnic februarja 2003 se je slednja spet dvignila (Ferrarini in Giudici 2005, 10).

Parmalatov novi glavni finančni direktor Ferraris je zagotovil, da bo Parmalat za odplačilo svojega dolga uporabil zgolj denar. Vendar so junija ugotovili, da je Parmalat s pomočjo Morgan Stanleya tajno izdal nove obveznice, katerih vrednost je bila neznana. Ko so se organi obrnili na družbo, je Parmalat uradno odgovoril, da je odkupil nekatere svoje obveznice, vendar se vrednosti niso ujemale, kot je kasneje poročal nek italijanski časopis. Consob je po izidu tega članka 7. julija 2005 začel izvajati pritisk na Parmalat, naj bo bolj transparenten, vendar je v tej fazi komunikacija povzročala več problemov, kot pa bi jih lahko rešila. Velik pritisk so začeli izvrševati tudi nad managementom in zunanjimi revizorji družbe Deloitte&Touche. Slednji je konec poletja zatrdil, da ne more komentirati polletnih finančnih izkazov, hkrati pa ne more dati poštenega mnenja o Parmalatovem investicijskem skladu Epicurum, ki ga je Parmalat

prikazal kot ekvivalent za gotovino; Deolitte&Touche je razkril tudi obstoj zapletenih valutnih zamenjav med Parmalatom in omenjenim skladom. 31. oktobra 2003 je Consob pisno zahteval od Parmalata več informacij o nastalem stanju. Parmalat je odgovoril, da bo delež v Epicurumu prodan takoj. Medtem pa je prišlo do novega razkritja. Švicarska podružnica Geslat je z Citigroupom sklenila pogodbo, po kateri je slednji Parmalatu ustanovil poseben račun Buconero, kjer je lahko skrival dolgove, da bi se lahko še naprej zadolževal. Ta novica je povzročila pravi kaos na trgu. 8. decembra 2003 je Parmalat obvestil javnost, da ne more izplačati obveznic, saj čaka na izplačilo svojega 500 milijonov evrov vrednega vložka v investicijski sklad Epicurum. Že dan potem je agencija za ocenjevanje kreditnega tveganja Standard&Poor's znižala bonitetno oceno Parmalata za 10 stopenj na CC, ki je značilna za izredno tvegane oziroma »junk« obveznice (Ferrarini in Giudici 2005, 11).

10. decembra je Tanzi v poskusu, da bi družbo prodal ameriškim investitorjem, priznal, da je podjetje ponarejalo računovodske izkaze. 11. decembra se je cena delnice popolnoma zrušila. Tečaj delnic se je namreč od 1. septembra znižal za 90 odstotkov, 11. decembra pa so delnice upadle še za dodatnih 66 odstotkov – na 30 centov. Standard&Poor's jim je pripel oceno D, ki pomeni nesposobnost plačila dolgov (Ferrarini in Giudici 2005, 11).

Consob je zahteval od razvoja družbe Bonlat na Kajmanskih otokih Grant Thorntona, naj preveri, ali je res obstajal račun pri Bank of America, na katerem naj bi Parmalat imel skoraj štiri milijarde evrov gotovine. Bank of America je odgovorila, da je dokument, ki priča o obstoju takšnega računa, ponarejen. Medtem je management družbe Parmalat uničil vse dokumente in z računalnikov izbrisal vsebino, povezano s prevaro. Začela se je kriminalna preiskava. 27. decembra 2003 so Parmalat razglasili za nesolventnega, aretirali so tudi prvega moža družbe Calista Tanzija (Ferrarini in Giudici 2005, 12).

8. januarja je podjetje vložilo zahtevek za zaščito pred upniki in začetek postopka nesolventnosti. Tržna kapitalizacija družbe je v zadnjih dveh letih pred zlomom z več kot milijarde in pol evrov usahnila na manj kot sto milijonov evrov. Uganka, kako je več kot štiri milijarde evrov premoženja izginilo, še vedno ni rešena. V času postopka nesolventnosti so na dan prišle govornice, da družba v zadnjih letih sploh ni odkupila za 3,6 milijarde lastnih obveznic, kar bi pomenilo, da bi se dolg družbe povzpел preko deset milijard evrov. To se je tudi uresničilo. Na koncu je namreč škoda znašala okoli 11 milijard evrov, kar je približno toliko, kolikor je leta 2003 znašal varčevalni paket, s katerim je Italija tega leta znižala svoj proračunski deficit.

5.4 Posledice in nauki

Calisto Tanzi, ki je bil desetletja pojem uspešnega podjetnika, velikega finančnika, znan tudi po zelo kakovostnih mlečnih izdelkih, je na sodišču napovedal, da bo med

procesom pojasnil vso zgodovino Parmalata in tudi vzroke njegovega nenadnega propada pred štirimi leti.

Parmalat je imel 36.000 zaposlenih v kar tridesetih državah na vseh celinah, obvladoval je proizvodnjo in predelavo mleka v celi vrsti držav Evrope, Latinske Amerike in Afrike, izjemno močan je bil tudi na italijanski gospodarski in politični sceni; vse do propada pa je veljalo prepričanje, da ima Tanzi veliko denarja shranjenega v ameriških bankah. Šele ko so iz New Yorka sporočili, da ducata milijard dolarjev, ki so manjkali na računih v Parmi, ni naloženih pri njih, so se pokazali Tanzijevi goljufivi posli – po vsem svetu je uspešno prodajal obveznice in jemal denar iz žepov naivnih varčevalcev. Parmalat je v Italiji in drugod do zadnjega dne veljal za najbolj zanesljivo naložbo.

Calisto Tanzi varčevalcev ni mogel goljufati sam, zato so se pred sodiščem znašle še druge finančne institucije, med njimi Bank of America, ki je prodajala obveznice, čeprav je vedela, da nimajo kritja, pa tudi revizijski družbi Grant Thornton in Deloitte&Touche, ki sta pisali lažne ugotovitve o zdravju družbe Parmalat. Proti Američanom so že vložili civilne tožbe, za priče pa so na milansko sodišče poklicali odgovorne iz vrste italijanskih, evropskih in ameriških bank, ki so bile posredno vpletene v nečedne posle.

Prve obravnave primera Parmalat se je udeležilo več sto opeharjenih delničarjev. Calisto Tanzi je bil obtožen finančnih spekulacij, oviranja državnih nadzornih organov in lažnega prikazovanja bilance podjetja. Poleg njega je na zatožni klopi sedelo še 18 oseb, od upravnikov podjetja do predstavnikov italijanskih in tujih bank ter revizijskih hiš, ki so domnevno vedeli, da ima Parmalat 14 milijard evrov primanjkljaja, a so še naprej prodajali njegove delnice. Glavni odgovorni za vse nepravilnosti pa je bil lastnik Tanzi, kot meni profesor milanske univerze Baconi Marco Arnado: »Težava je bila v tem, da je Calisto Tanzi sam upravljal družbo in jo povsem nadzoroval, pa tudi upravni odbor je bil bolj predan njemu kot pa svojim obveznostim do vlagateljev.«

Lastniku in drugim odgovornim grozi do 15 let zapora, tisoči prevaranih delničarjev pa bodo v najboljšem primeru dobili povrnjen le manjši del svojega denarja.

Pristojni milanski sodnik je izrekel zaporne kazni do dveh in pol let enajstim osebam, večinoma nekdanjim Parmalatovim vodilnim delavcem, med katerimi je tudi nekdanji finančni direktor Fausto Tonna. Pričakujejo, da bo ustanovitelj Parmalata Calisto Tanzi pričal na sojenju, krivdo za prikrivanje škandala pa pripisal bankam. Nick Moser, ki dela pri pravni svetovalnici korporacij Taylor Wessing, ocenjuje, da bo Tanzi poskusil prepričati sodišče, da je bil kot predsednik Parmalata »vse preveč oddaljen« od dnevnih odločitev, da bi bil on odgovoren za škandal.

»Gospod Tanzi bo nedvomno nadaljeval svojo smer obrambe, ki je od vsega začetka temeljila na trditvi, da se ni zavedal, kaj se je dogajalo«, pravi Moser.

Škandal se je začel razkrivati malo pred božičem leta 2003, ko je Parmalat priznal, da njegov račun s 3,85 milijardami evrov, ki naj bi ga imel v podružnici banke Bank of America, imenovani Bonlat, s sedežem na Kajmanskih otokih, ne obstaja.

5.4.1 Nauki

Bahami, Belize, Sejšeli so eksotični kraji, davčne oaze ali točneje območja »offshore⁷« in so steber celotne današnje ekonomije. Ker nimajo davkov, privabljajo kapital drugih držav. Omenjena območja so se v zadnjih štiridesetih letih močno razvila zaradi večjega pretoka kapitala in tako pridobila velik pomen v globalni ekonomiji. V Evropi so take države Švedska, Andora, Malta in Monako.

Gospodarski kriminal vedno vključuje več storilcev, ki so se na svojo dejavnost »specializirali«. Prevaranti pogosto pri goljufijah vključujejo celo specialiste, kot so odvetniki ali računovodje, kar zahteva enako ali boljše specialistično znanje državnih organov, ki goljufije odkrivajo. Organizirani kriminal deluje po principu podjetništva – danes počne to, kar se danes najbolj splača, jutri pa bo počel tisto, kar se bo najbolj splačalo jutri. Spekter delovanja je tako širok in tudi od organov, ki ga preganjajo in odkrivajo, zahteva veliko specialističnega znanja.

5.5 Predlogi za preprečitev nastanka prevar in napak

Družbeno upravljanje je splet odnosov med skupinami, ki so udeležene v odločanju smeri in načinov delovanja družbe. Nanaša se na splet notranjih in zunanjih kontrolnih mehanizmov, ki zmanjšujejo možnost nastanka prevar in napak v podjetju. V osrčju podjetja lahko problem nastanka prevar ali napak vpliva na pridobitev novih investorjev. Lastnik mora zagotoviti poslovanje, v katerem ne bo prihajalo do napak in prevar, da pa bi to dosegel, mora izvoliti odbor managerjev, ki bo odražal interes lastnikov, ter poskrbeti za aktivno in neprestano nadzorovanje poslovanja. Vsekakor morajo podjetja v svoje odbore imenovati več zunanjih neodvisnih nadzornikov ter nekoga za nadzor nad vodilnim managementom. Pomembno vlogo imajo tudi revizorji, tako zunanji kot notranji, ki morajo biti neodvisni in morajo naročnika opozarjati na morebitne ugotovljene nepravilnosti in pomanjkljivosti v računovodskih izkazih.

Revizija ni koristna le za naročnike, temveč tudi za uporabnike računovodskih izkazov, zato ustrezno opravljeno delo revizorja in ostalih udeležencev družbe lahko pripomore k bolj učinkovitemu preprečevanju nastanka prevar in napak.

⁷ Offshore je finančni, davčni in podjetniški paradiž. Izraz je nastal v ZDA v dvajsetih letih. Takrat so ladje pogosto zasidrali zunaj teritorialnih voda, kjer se je lahko pilo alkohol in igralo igre na srečo, in se tako izognili zakonu.

6 SKLEP

Predstavila sem računovodske izkaze, pisala o možnih prevarah in napakah v računovodskih izkazih ter opisala primer izbranega podjetja, ki je pomanjkljivosti in priložnosti računovodskih izkazov izkoristil sebi v prid.

Postavlja se vprašanje, ali je smiselno po škandalih, ki jih je omogočil en sistem pravil (računovodski standardi), uvesti nov kompleksen sistem pravil ali pa bi bilo dosti bolj smiselno oblikovati kodekse dobrega korporacijskega (podjetniškega) upravljanja.

Noben sistem pravil ali kodeks upravljanja ne bo kaj dosti pripomogel k preprečevanju prevar, zato morajo podjetja v svoje odbore imenovati več zunanjih neodvisnih nadzornikov z dobrimi finančno-računovodskimi znanji, da bi tako zmanjšali možnost prevar.

V primeru, ki sem ga predstavila, smo lahko ugotovili, da so bili ravno na vodstvenih položajih posamezniki, ki so bili v sorodu z lastnikom.

Čeprav je korporacijsko upravljanje splet odnosov med skupinami, ki so udeležene v določanju smeri in načinov delovanja podjetja, se nanaša tudi na splet notranjih in zunanjih kontrolnih mehanizmov. Sem štejemo tudi revizorje. Revizorji pri obeh vrstah revizije (zunanja ali notranja) opozarjajo naročnika na ugotovljene nepravilnosti in pomanjkljivosti. Revizor ni zgolj ocenjevalec, ampak tudi svetovalec, seveda ob pogoju, da razpolaga z ustreznimi znanji. Ali bo podjetje imelo korist od ustrezno opravljene revizije, pa ni odvisno od revizorja. Revizija je za naročnika koristna samo, kadar se poslovodstvo zaveda pomena revizije in revizorjeve nasvete udejanji, kar nas ponovno vrne na primer podjetja, kjer je bil ravno revizor tisti, ki je lastniku svetoval, kako naj zakrije določene napake v računovodskih izkazih, in s takim delovanjem oškodoval upnike.

Ponovno se postavlja vprašanje: kaj pa zagotovilo o realnosti in objektivnosti, nepristranskosti in zaupnosti, pravičnem vrednotenju dejstev, realnem prikazu računovodskih izkazov posameznega poslovnega sistema? Ali so ta zagotovila, ki jih interesne skupine pričakujejo, še zmeraj dosegljive ali pa so le privid?

LITERATURA

- Bergant, Živko, Malči Givec, Maja Jerič Turk in Neva Maher. 2005. *Računovodstvo*. Novo mesto: Visoka šola za upravljanje in poslovanje.
- Bergant, Živko. 2004. *Slovenski računovodski in finančni pojmi*. Ljubljana: Veris.
- Brigham, Eugene F. 1999. *Financial management: theory and practice*. Fort Worth (TX) [ect.]: Dryden: Harcourt Brace.
- Čokelc, Stanko. 1999. Metode davčnih ponaredb in prevar. *Revizor: revija o reviziji* 10 (4): 102–120.
- Dobson, William D. 2004. Parmalat. *Babcock institute discussion paper*, 4. Madison: University of Winsconsin, Babcock institute.
- Ferrarni, Guido in Paolo Giudici. 2005. *Financial scandals and the Role of Private Enforcement: The Parmalat case*. Working Paper N°40/2005. Bruselj: ECGI.
- Glasser, Kenneth. 1993. *Auditing*. Oxford: Butterworth-Heinemann.
- Guy, Dan M., C. Wayne Alderman in Alan J. Winters. 1996. *Auditing*. Fort Worth: Dryden.
- Habjanec, Renata. 2001. *Vloga revizorja pri odkrivanju in preprečevanju prevar v računovodskih izkazih*. Diplomsko delo visoke polovne šole, Ekonomska fakulteta Ljubljana.
- Kokotec Novak, Majda. 1996. *Uveljavljanje bilance finančnih tokov v naših podjetjih*. Maribor: Društvo računovodskih in finančnih delavcev.
- Kavčič, Slavka. 2000. *Pomen revizije za odločnost delovanja organizacij*. Novo mesto: Društvo ekonomistov Dolenjske in Bele Krajine.
- Schilit, Howard. 2002. *Financial Shenanigans*. New York [etc.]: McGraw-Hill.
- Taylor, Donald H. in William G. Glezen. 1996. *Revidiranje: zasnove in postopki*. Ljubljana: Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije.
- Turk, Ivan. 2000. *Pojmovnik računovodstva, financ in revizije*. Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo.
- Turk, Ivan et al. 1999. *Finančno računovodstvo*. Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo.
- Tušek, Boris. 2003. Računovodski izkazi in revizija kot podpora strateškemu poslovanju. *Revizor: revija o reviziji* 14 (4/5): 38–52.

VIRI

- MRS – Mednarodni standard revidiranja 240: Revizorjeva odgovornost za obravnavanje prevar pri reviziji računovodskih izkazov*. 2006. Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo.
- Slovenski računovodski standardi*. 2006. Ljubljana: Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije.
- Zakon o gospodarskih družbah. *Uradni list RS*, št. 30/1993, 29/1994, 82/1994, 20/1998, 32/1998, 37/1998, 84/1998, 6/1999, 45/2001 in 59/2001.

Zakon o revidiranju. *Uradni list RS*, št. 11/2001.